

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет філології та журналістики
Західнополіський ономастико-діалектологічний центр

О. Г. Нестерчук

Українська діалектологія

Навчально-методичні матеріали

Луцьк – 2022

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет філології та журналістики
Західнополіський ономастико-діалектологічний центр

О. Г. Нестерчук

Українська діалектологія

*Навчально-методичні матеріали
для студентів I курсу
спеціальності
014 «Середня освіта (Українська мова і література)»,
035 Філологія.*

*Затверджено
на засіданні кафедри історії
та культури української мови
(протокол №__ від __ __ 2021р.)
Завідувач кафедри _____ Богдан С. К.*

Луцьк
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

2022

УДК 811.161.2'28(073)

ББК 81.411.1-5р30-2

Рецензенти:

Мірченко М.В. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Мойсієнко В.М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Житомирського державного університету імені Івана Франка

Нестерчук О.Г.

Українська діалектологія : робоча навч. прогр. для студ. I курсу спец. “Укр. мова і література”. Луцьк : Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. 54 с.

Робоча навчальна програма з української діалектології складається з декількох частин: плани лекцій і плани практичних занять; теми, винесені на самостійне опрацювання; зразки поточної та контрольної перевірки знань; орієнтовні екзаменаційні питання; орієнтовні теми курсових робіт з української діалектології. Подано також невеликий словник діалектологічної термінології.

Для студентів I курсу (спеціальність “Українська мова і література”).

УДК 811.161.2'28(073)

ББК 81.411.1-5р30-2

© Нестерчук О.Г., 2022

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
УКРАЇНСЬКА ДІАЛЕКТОЛОГІЯ

I. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь спеціальність, програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна	Філологія (Українська мова та література. Світова література), 2021	Нормативна
Кількість годин/кредитів 90 / 3	Середня освіта (Українська мова та література. Світова література), 2021	Рік навчання: 1
		Семестр: 2-ий
		Лекції – 22 год. (філологія – 28 год.) Практичні – 28 год. (філологія – 32 год.) Консультації – 5 / 7 год.
		Самостійна робота 34 год. (філологія 72 год.)
ІНДЗ: немає		Форма контролю: залік
Мова навчання: українська		

II. Інформація про викладача:

Нестерчук Оксана Григорівна

Науковий ступінь: кандидат філологічних наук

Посада: доцент

Контактна інформація (0507111299, e-mail: nester-oks@ukr.net)

Дні занять (посилання на електронний розклад)

III Опис навчальної дисципліни

1. Анотація дисципліни

Навчальна дисципліна «Українська діалектологія» належить до нормативних дисциплін, відноситься до фахової підготовки здобувача вищої освіти за освітньою програмою «Українська мова та література. Світова література».

Курс української діалектології формує загальний мовознавчий світогляд студента-філолога, готує до активного сприймання курсу історії української мови, зокрема історичної граматики, озброює необхідними знаннями, які потрібні майбутньому вчителю української мови у його роботі в говірковому оточенні.

Курс «Українська діалектологія» має важливе значення для підготовки фахівця-філолога, майбутнього вчителя української мови та літератури. Курс має на меті показати значення діалектної мови як об'єкта дослідження, цінність даних діалектології для історії мови, етнолінгвістики, етнографії, фольклористики. У курсі заплановано вивчення сучасного діалектного поділу української мови та характерних рис будови говорів у різних частинах етнічної території, проблем взаємодії народних говорів з літературною мовою. Цей курс допомагає студентам ознайомитися з основними поняттями діалектології, її предметом, значенням, з'ясувати сутність діалектології як наукової дисципліни; подати опис відповідних структурних рівнів української діалектної мови – «Фонетика», «Наголос», «Словотвір», «Морфологія», «Синтаксис», «Лексика». У процесі вивчення курсу здобувачі формують навички передачі мовлення фонетичною транскрипцією; ознайомляться з картою-схемою говорів української мови, зі схемами в межах окремих наріч, діалектологічними атласами та словниками діалектної лексики; вправлятимуться у фонетичному, морфологічному, синтаксичному і лексичному аналізі зразків діалектної мови.

Для опанування цього курсу потрібні добрі знання сучасної української літературної мови, щоб правильно встановити, якими говірковими особливостями народна мова відрізняється від літературної.

1. Постреквізити.

Курс української діалектології готує студентів до сприйняття таких важливих дисциплін, як історична граматика та історія мови, а також формує розуміння, як відбувалося утвердження сучасних літературних норм.

На практичних заняттях у формі виконання письмових та усних вправ, опитування, роботи з лексикографічними джерелами, презентацій, інтерактивного спілкування, дискусій засвоюють знання про фонетичну транскрипцію, ознайомлюються з картою-схемою говорів української мови, діалектними словниками, лінгвістичними атласами, граматику і лексику мови, текстографію. У курсі української діалектології виділені також години на вивчення тем “Соціальні діалекти”, “Західнополіський діалект української мови”, “Найвідоміші діалектологи української діаспори”.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни “Українська діалектологія” є ознайомлення з українськими говорами та їхніми особливостями, на основі яких сформована сучасна українська літературна мова.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- 1) розгляд загальнотеоретичних питань діалектології;
- 2) подати важливіші відомості з історії вивчення діалектів української мови;
- 3) схарактеризувати фонетику, граматику, словотвір, лексику та фразеологію української народної мови;
- 4) ознайомити з класифікацією українських діалектів; 5) ознайомити з найвідомішими українськими діалектологами та їхніми працями).

2. Результати навчання (Компетентності)

Інтегральна:

Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- здатність бути критичним і самокритичним.
- здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
- здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації.
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій і самовдосконалення інформаційно-цифрової грамотності впродовж життя.

Спеціальні компетентності:

- здатність аналізувати діалектні та соціальні різновиди української мови, визначати проблеми.

- здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати українську мову в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і регістрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя.

- здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних фактів, інтерпретації.

3. Структура навчальної дисципліни

Кількість годин для студентів I курсу наведена в основній частині таблиці; для студентів II курсу кількість годин подана у квадратних дужках.

Назви змістових модулів і тем	Лек.	Прак т.	С/р.		*Форма контролю/ Бали
Тема 1. Фонетична транскрипція (повторення)		2			
Тема 2. Діалектні відмінності національної мови	2		2		ДС
Тема 3. Наріччя і говори української мови	2		2	1	
Тема 4. Соціальні діалекти	2	2	2		ДБ
Тема 5. Вокалізм українських говірок	2	4	2	1	

Тема 6. Діалектний консонантизм. Різні зміни	2	2		1	
Тема 7. Приналежність говірки до певної мови		2			
Тема 8. Наголос. Словотвір	2	2		1	РЗ
Тема 9. Морфологічні особливості	2	2	2		
Разом (модуль 1)	14	16	14	4	

Тема 10. Синтаксичні особливості говіркового мовлення	2	2	2	1	
Тема 11. Лексика українських говорів	2	2	2	1	
Тема 12. Діалектна фразеологія	2	2	2		к/р №1 30 балів
Тема 13. Навчання учнів в умовах говіркового оточення	2	2	2		ТР
Тема 14. Українська діалектографія і текстологія (філологія)	2	2			
Тема 15. Лінгвістична географія (філологія)	2	2			
Тема 16. Українська мова поза межами України (філологія)	2		2		к/р №2 30 балів
Тема 17. Діалектизми в художніх творах		2			
Тема 18. Студентська міні конференція		4			
Разом (модуль 2)	8 (14)	12(18)	18	2	
За семестр	22 (28)	28(32)	34	6	

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР / КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, аналіз тексту тощо.

Кожна повна і правильна відповідь (усна чи письмова) оцінюється 3 (трьома) балами, загальна кількість яких може бути 40; максимальну кількість балів за контрольні роботи студент може набрати 60, що у підсумку становитиме 100 балів (40 + 60 = 100).

6. Завдання для самостійного опрацювання.

Проаналізувати словотворення прізвищ і прізвицьк з лексикографічних видань – «Словник прізвищ північно-західної України» та «Словник прізвицьк північно-західної України та суміжних земель».

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо студента:

- кожен студент повинен бути присутнім на заняттях;
- пройдений матеріал знати і розуміти;
- правильно характеризувати студентські дослідження;
- оцінювати виконану роботу;
- давати рекомендації щодо покращення студентських досліджень. .

Політика щодо дедлайнів та перескладання: студентам рекомендується відпрацювати пропущені заняття; дозволено студентам переробляти виконані завдання для отримання більшої кількості балів.

V. Підсумковий контроль

Оскільки формою контролю встановлено залік, то його зарахування відбувається за підсумками набраних балів: за усні і письмові відповіді максимум 40 балів, за модульні контрольні роботи 60 балів; якщо студент бажає отримати більшу кількість балів, йому дозволено складати іспит; за бажанням підвищити рейтинг студент може дібрати бали, виконавши певний вид робіт (наприклад, скласти одну із тем або перескласти якусь тему, написавши підсумковий тест тощо).

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всівидинавчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Лекція 1

Тема: *Діалектні відмінності національної мови*

1. *Причини існування діалектних відмінностей.*
2. *Поняття про діалектне явище. Говірка, говір (діалект), наріччя.*
3. *Джерела вивчення діалектів.*
4. *Методи збирання діалектного матеріалу. Методи діалектологічних досліджень.*
5. *Досягнення сучасної української діалектології. Завдання, які стоять перед українськими діалектологами.*
6. *Нульові діалектизми.*
7. *Етнографізми. Народна етимологія.*

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон. діалектології. Луцьк, 2012. С. 20–24.

Бандрівський Д. Г. Дещо про народню етимологію в Самбірщині. *Рідна мова*. 1936. С. 411–412.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. С. 20–37.

Говори української мови : 36. текстів. К. : Наук. думка, 1977. 590 с.

Дзензелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології : Вступні розділи. Ужгород, 1966. С. 6–15.

Дзензелівський Й.О. Дослідження лексики українських говорів (Стан і перспективи). *Записки НТШ*. Т. ССХХІ. Праці філологічної секції. Львів, 1990. С. 249–261.

Дзензелівський Й.О. Спостереження над народною етимологією в українській мові. *Дослідження з української діалектології* : Збірник наукових праць. К. : Наук. думка, 1991. С. 8–46.

Жилко Ф.Т. Говори української мови. К. : Рад. шк., 1958. С. 6–17.

Карпенко Ю. Глибокі дослідження в галузі лінгвогеографії. *Мовознавство*. 1986. № 2. С. 72–74.

Лев В. Дещо з людової етимології. *Рідна мова*. 1933. С. 171–176.

Матвіяс І.Г. Деякі питання термінології в українській діалектології. *Українська діалектна лексика*. К. : Наук. думка, 1987. С. 3–9.

Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. К. : Наук. думка, 1990. С. 18–19.

Штець М. Впливи позамовних чинників на сучасні процеси розвитку українських говорів Східної Словаччини. *Проблеми сучасної ареалогії*. К. : Наук. думка, 1994. С. 152–158.

Лекція 2

Тема: *Наріччя і говори української мови*

1. *До питання про діалектне членування української мови.*

Атлас української мови: У трьох томах. К. : Наук. думка, 1984–2001.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. 380 с.

Ганцов В. Діалектологічна класифікація українських говорів (з картою). К., 1923. 67 с. + 1 карта.

Залеський А.М. Діалектне розмаїття української мови. *Культура слова*. Випуск 38. К. : Наук. думка, 1990. С. 3–9.

Жилко Ф.Т. Ареальні системи української мови. *Мовознавство*. 1990. № 4. С. 18–27.

Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори. К. : Наук. думка, 1990. 166 с.

Півторак Г.П. Діалектна диференціація української мови у світлі етно- і глотогенезу східних слов'ян. *Мовознавство*. 1988. № 2. С. 64–69.

2. *Українські наріччя.*

Атлас української мови: У трьох томах. К. : Наук. думка, 1984–2001.

Азарх Ю.О. О динамике лексических ареалов. *Проблеми сучасної ареалогії*. К. : Наук. думка, 1994. С. 216–224.

Жилко Ф. Структура ареальних систем мови. *Проблеми сучасної ареалогії*. К. : Наук. думка, 1994. С. 89–94.

3. *Говори південно-східного наріччя.*

Полтавсько-київський діалект – основа української національної мови. К., 1954. 224 с.

Поповський А.М. Значення південноукраїнських степових говорів у формуванні літературно-національної мови. Дніпропетровськ, 1989. 88 с.

4. *Говори північного наріччя.*

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон. діалектології. Луцьк, 2012. С. 29–36.

Никончук М.В. Членування правобережнополіського діалектного масиву за ендемічними даними лексики і семантики. *Мовознавство*. 1981. № 4. С. 50–56.

5. *Говори південно-західного наріччя.*

Горбач О. Зібрані статті. Діалектологія. Мюнхен, 1993. 660 с.

Гуцульщина: Лінгвістичні етюди. Київ, 1991. 306 с.

Залеський А.М. Найбільш західний український говір. *Культура слова*. Випуск 33. Київ, 1987. С. 68–71.

Кобилянський Б. Діалект і літературна мова. Київ, 1960. 276 с.

Панькевич І. Нарис історії українських говорів. Ч. 1. Фонетика. Прага, 1958.

Панькевич І. Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей. Ч. 1. Звучня і морфологія. Прага, 1938. 549 с.

Пшепюрська-Овчаренко М. Мова українців Надсяння. Перемишль, 2007.

Лекція 3

Тема: Соціальні діалекти

1. “Таємні” слова в дитячому мовленні.
2. Таємна мова бурсаків.
3. Професіоналізми.
4. Жаргон.
5. Арго.

Аркушин Г. Арго лаборів. *Проблеми славістики*. 2001. № 3. С. 25–33 || Арго лаборів. *Slavia Orientalis*. Т. LI. Nr 3. 2002. С. 447–471.

Аркушин Г. Арготизми у складі молодіжного жаргону. *Матеріали XII наукової конференції Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки*. Частина I. Луцьк, 1995. С. 11–12.

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон. діалектології. Луцьк, 2012. С. 29–36.

Аркушин Г. Оними в складі жаргонної лексики. *Acta Onomastica*. Ročník XLVII. Praha, 2006. S. 71–76.

Аркушин Г. Словник арготизмів мови сліпців-жебраків Західного Полісся. *Slavia Orientalis*. Р. XIV. № 2. Kraków, 1996. С. 267–277.

Аркушин Г. Словник евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся і західної частини Волині. Луцьк; Люблін : Видавництво обласної друкарні, 2005. 198 с.

Бартошевич А. О собственных именах в функции апеллятивов в арго ГУЛага. *Systemy onomastyczne w słowiańskich gwarach mieszanych i przejściowych*. Rozprawy Slawistyczne. 7. Lublin, 1993. S. 63–71.

Бондалетов В. Условные языки русских ремесленников и торговцев. Рязань, 1974. 111 с.

Горбач О. Арго в Україні. Львів, 2006. 686 с.

Горбач О. Зібрані статті. Т. I. Арго на Україні. Мюнхен : УВУ, 1993. 359 с.

Дзензелівський Й.О. Арго волинських лірників. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*. Warszawa, 1977. Т. 16. С. 179–216.

Дзензелівський Й.О. Арго нововижівських кожухарів на Волині. *Studia Slavica Hund*. XXIII. Budapest: Akademia Kiado, 1977. С. 289–333.

Дзензелівський Й.О. Колківське кравецьке арго на Волині. *Збірник за філологію у лінгвістику*. XXIX / I. Нови Сад, 1986. С. 68–81.

Дзензелівський Й.О. Про арго спиських дротарів. *Дукля*. 1975. № 6. С. 71–73.

Примітка: Усі статті Й. Дзензелівського передруковані у: Дзензелівський Й. Українське і слов'янське мовознавство. Львів, 1996.

Поповченко О.І. Словник жаргону злочинців. К. : Оберіг, 1996. 136 с.

Словник луцьких жаргонізмів і сленгізмів. Луцьк, 2011. 272 с.

Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг. Соціальна диференціація української мови. К. : Критика, 2005. 462 с.

Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. К. : Критика, 2003. – 336 с.

1. Установіть, про що говорили діти.

С їа с їдо с їте с їбе с їне с їпри с їду; Аф'ї тиф'ї троф'ї хиф'ї поф'ї плач'ї; Дакá вайкаї мокó їуку їруку; Тимá чеклі дотихá.

2. Прочитайте і перекладіть. З якого твору цей уривок?

Борщів як три не поденькуєш,
На моторошні засердчить;
І зараз тяглом закишкуєш,
І в буркоті закеньдюшить.
Коли ж що напхом з'язикаєш
І втерєб добре зживотаєш,
То на веселі занутрить;
Об лихо вдаром заземлюєш,
І ввесь забуд свій зголодуєш,
І біг до горя зачортить.

Та що абищоти верзлялом,
Не казку кормом солів'ять:
Ось ну, закалиткуй брязкалом,
То радощі заденежать.
Коли давало сп'ятакуєш,
То, може, чло зновинуєш,
Якщо з тобою спередить:
На плавах човновати,
Як угодили Юонати
І як Еней замінервить.

3. Прочитайте діалектний запис із с.Нова Вижва Старовижівського району Волинської області (відеозапис).

/ ми^е були^е п'ід пол'шчийу (трохи нахилилася вперед) // тут же була пол'шча / то наш'ї: бат'ке / д'їди^е // а вже старш'ї нав'їт брате / е / вже п'ід ос'їн' / во не збиралис'а і їш'ле / е / в пол'шу // ну / то називалос'а / їшли^е на ш'вило // (голосно) ш'вило // то на заруб'їтки^е

на ро'боту во не там їш'ле // шо во ни^е там роби^ели^е? / во не / ну ш'вили^ели^е / значит' прац'ували^е / ши^ели^е / ши^ели^е / кужухи^ї / е: / латали там шо // <...> ну там були^е по пару ми^їс'ац'ї (пильно подивилася в об'єктив) / ну ї приходили пот'ім до'дому / жинк'е сами прац'ували^е в сил'ї / вже от ос'їн' / с'їяти / то жинки^ї сам'ї с'їяли (махнула рукою) вдома //

[Які пам'ятаєте слова инайдерів? Як на хату казали?] / газда / хата //

[На дерева, на яблуню?] / м: (знизала плечима) / ну йаблун'а // йа знайу /

[На сало?] / м: / хазир / сало // хазир / а моло'ко? // знайу шо / трин'кати^е пи^їти^е // е: // во'да / васер називали^е // ну то така мова

знайте́те була по́м'ішана / там і н'іме́цька / і: і по́л'ска / і
(сміє́ться) йа́ка хочте //

но: / во́ни́ йак гово́рили / м'іж со́бойу / вже тий шна́йд'єри /
ново́живц і / то особли́во з но́вої ви́жви (підтверди́ла ру́хами)
л'уди́ були́ та́к'є / шо хо́дели на те шви́ло // то во́не йак
з'їду́ц': а ста́нут' гово́рити / то йі́х н'і́хто не лу́ме / ну от / ка́ж'є
// па́нди на / на с'к'є́пу спа́ти // ну шо о́знача́є? / іди́ на п'і́ч
спа́ти (лі́вою ру́кою показала вгору) / ка́же (ще раз показала вгору) /
па́нди на п'і́ч спа́ти // (засмія́лась, заперечли́во покрути́вши
голо́вою) / на с'к'є́пу глу́шити // о та́ка мо́ва зна́йте // (Аркушин Г.
Голоси з Волинського Полісся. Луцьк, 2010).

Лекція 4

Тема: Вокалізм українських говірок

1. Поняття фонем в українській діалектології.

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон.
Діалектології. Луцьк, 2012. С. 48–78.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. С. 37.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. шк.,
1966. С. 34–38.

2. Склад вокалізму української діалектної мови.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980.
С. 37–40.

Громик Ю.В. Особливості вокалізму українських говірок
Берестейсько-Пінського Полісся в записках місцевого фольклору.
Науковий вісник Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки. Луцьк, 2004.
№ 6. С. 109–119.

Дзєндзелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української
діалектології : Фонетика. Ужгород, 1965. С. 13–14.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. шк.,
1966. С. 39–58.

Жилко Ф.Т. Фонологічні особливості вокалізму українських
діалектів. *Українська діалектологія і ономастика*. К. : Наук. думка,
1964. С. 3–13.

Залеський А.М. Вокалізм південно-західних говорів української
мови. К. : Наук. думка, 1973. 155 с.

Мартінова Г. І. Середньоаддніпряньський діалект. Фонологія і
фоне-тика : автореферат дис. ... докт. філол. наук. К., 2004. 40 с.

Калнын Л. Об одном диалектном различии в украинском
вокализме. *Проблеми сучасної ареалогії*. К. : Наук. думка, 1994. С. 120–
126.

3. *Частотність уживання голосних фонем.*

Українська діалектологія і ономастика : зб. статей. К. : Наук. думка, 1964. С. 14–49.

4. *Рефлекси давніх голосних.*

Бабій Ф.Й. Вимова голосних в умовах північних говорів. *Українська мова і література в школі*. 1973. № 6. С. 71–73.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища школа, 1980. С. 40–60.

Біла О. Фонетичні особливості північноукраїнських говірок у зв'язку з суперсегментними характеристиками. *Проблеми сучасної ареалогії*. К. : Наук. думка, 1994. С. 144–151.

Біла О.С. Довгі голосні в зоні білорусько-українських міждіалектних контактів. *XIII Республіканська діалект. нарада*. К., 1970. С. 245–254.

Гороф'янюк І. Фонетичні архаїзми української говірки с. Булаешти Республіки Молодова: система вокалізму. *Волинь-Житомирищина*. 26. 2015. С. 40–47.

Дзензелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології : Фонетика. Ужгород, 1965. С. 14–45.

Залеський А.М. Замінне подовження голосних в українській мові. *Мовознавство*. 1988. № 2. С. 58–64.

Залеський А.М. Прослідки зредукованих голосних у слабкій позиції в українській мові. *Мовознавство*. 1986. № 6. С. 55–62.

Іщенко О. Інвентар звуків у діалектах: до проблеми витоків української мови. *Український глотогенез* : Мат. Міжнародної наук. конферен. Житомир, 2015. С. 92–116.

Клімчук Ф. Галосны [ü] у брєсцка-пінських гаворках. *Полісся : мова, культура, історія* : мат. міжнарод. конф. К., 1996. С. 57–63.

Козачук Г. Вокалізм надбузькополіських говірок. *Проблеми сучасної ареалогії*. К. : Наук. думка, 1994. С. 260–264.

Лучыц-Федарэц І. Гук [ü] у славянських мовах. *Полісся: мова, культура, історія* : мат. міжнарод. конф. К., 1996. С. 64–71.

Мойсієнко В.М. Фонетична система українських поліських говорів у XVI–XVII ст. Житомир, 2006. 446 с.

Толстая С.М. Вокалізм полесских говорів в общеславянской перспективе. *Gwary mieszane i przejściowe na terenach słowiańskich*. *Rozprawy Slawistyczne*. 6. Lublin, 1993. S. 303–310.

Фроляк Л. Українські східностепові говірки Донеччини. *Дрогобич* : Посвіт, 2013. 400 с.

Czyżewski F. Fonetyka i fonologia gwar polskich i ukraińskich południowo-wschodniego Podlasia. *Rozprawy Slawistyczne*. 3. Lublin, 1994. 467 s.

Лекція 5

Тема: *Консонантизм українських говорів*

1. *Загальна характеристика українського діалектного консонантизму.*

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон. діалектології. Луцьк, 2012. С. 62–70.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. С. 60–64.

Дзензелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології. Фонетика. Ужгород, 1965. С. 46–47.

Мойсієнко В.М. Фонетична система українських поліських говорів у XVI–XVII ст. Житомир, 2006. 446 с.

2. *Губні фонем.*

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. С. 64–67.

Дзензелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології. Фонетика. Ужгород, 1965. С. 47–50.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. шк., 1966. С. 58–61.

3. *Передньоязикові приголосні фонем.*

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. С. 67–80.

Дзензелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології. Фонетика. Ужгород, 1965. С. 50–84.

Залеський А.М. Причини ствердіння шиплячих в українській мові. *Мовознавство*. 1982. № 5. С. 48–58.

Залеський А.М. Функціональний статус шиплячих у говорах північного наріччя української мови. *Структурні рівні українських говорів*. К. : Наук. думка, 1985. С. 52–75.

Покальчук В.Ф. Надсарнський говір на Волині та його фонетичні особливості. *Наукові записки Луцького пединституту*. Історико-філологічна серія. Т. IV. Випуск 2. Луцьк, 1956. С. 81–100.

4. *Середньоязикова фонема /й/.*

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. шк., 1966. С. 65–66.

5. *Задньоязикові та фарингальна фонем.*

Дзензелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології. Фонетика. Ужгород, 1965. С. 84–88.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. шк., 1966. С. 66–68.

6. *Різні звукові зміни в діалектних словах.*

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон. діалектології. Луцьк, 2012. С. 70–78.

Лекція 6

Тема: *Словотвір українських говірок. Діалектний наголос*

1. *Поняття про словотвірні діалектизми.*

Аркушин Г. Іменний словотвір західнополіського говору. Луцьк, 2004. 764 с.

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон. Діалектології. Луцьк, 2012. С. 145–151.

Бевзенко С.П. Відмінності української діалектної мови на морфологічному рівні. *Українська діалектна морфологія*. К. : Наук. думка, 1969. С. 5–14.

2. *Регулярні і нерегулярні моделі; okazіональні новотвори.*

Українська діалектна морфологія. К. : Наук. думка, 1969. С. 34–111.

Корзонюк М.М. Словотвір говірок волинського Надбужжя. *Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: Тези доп. і повід. XV респ. діал. наради*. Житомир, 1983. С. 156–158.

3. *Різновиди відмінностей у словотворі.*

Аркушин Г. Іменний словотвір західнополіського говору. Луцьк, 2004. 764 с.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. С. 83–91.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. шк., 1966. С. 73–74.

Закревська Я.В. Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті. К. : Наук. думка, 1976. 163 с.

Закревська Я.В. Творення назв поля з-під сільськогосподарських культур. *Українська діалектна морфологія*. К. : Наук. думка, 1969. С. 34–44.

4. *Префіксальний спосіб словотвору. Префіксально-суфіксальний.*

Аркушин Г. Іменний словотвір західнополіського говору. Луцьк, 2004. С. 516–571.

5. *Суфіксальний спосіб словотвору.*

Дзедзелівський Й.О. Іменники з суфіксом *-jadь* в українській мові. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*. XI. Warszawa, 1972.

Зінченко І. Афіксальний тип творення назв вишивальних технік у гуцульських говірках. *Діалектологічні студії*. 5. Львів, 2005. С. 257–266.

Німчук В.В. Українські прізвища з суфіксами *-(')ук, -чук* та етимологічно споріднені утворення. *Українська діалектологія і ономастика*. К. : Наук. думка, 1964. С. 194–210.

Покальчук В.Ф. Спостереження над суфіксальним творенням іменників у надсарнських говірках Волині. *Українська діалектна морфологія*. К. : Наук. думка, 1969. С. 52–57.

Смаль-Стоцький Р. Нарис словотвору прикметників української

6. *Словоскладання; контамінація.*

Аркушин Г. Іменний словотвір західнополіського говору. Луцьк, 2004. С. 574–582.

7. *Інші способи словотвору.*

Аркушин Г. Іменний словотвір західнополіського говору. Луцьк, 2004. С. 584–588.

8. *Неморфологічні способи словотвору.*

Аркушин Г. Іменний словотвір західнополіського говору. Луцьк, 2004. С. 589–604.

Гримашевич Г. Словотвір середньополіських назв одягу. *Діалектологічні студії*. 5. Львів, 2005. С. 245–250.

9. *Особливості діалектного наголосу.*

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон. Діалектології. Луцьк, 2012. С. 79–83.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. С. 147–151.

Кобиринка Г. Напрями змін у наголошуванні непохідних іменників *ǫ-/jǫ-* основ чоловічого роду в бойківських говірках. *Діалектологічні студії*. 5. Львів, 2005. С. 95–102.

Латта В.П. Система наголосу українських говірок Східної Словаччини. *Українська діалектологія і ономастика*: Збірник статей. К. : Наук. думка, 1964. С. 108–116.

Николаев С. Восточнославянские акцентологические изоглоссы. П. Ударение глаголов с основой на *е/і*. *Проблеми сучасної ареології*. К. : Наук. думка, 1994. С. 208–215.

Лекція 7

Тема: *Морфологічні особливості українських говірок*

1. *Морфологічні особливості іменника.*

Аркушин Г. Реалізація категорії роду в західнополіських говірках. *Ze studiów nad gramatyką i leksyką języka polskiego i ukraińskiego*. Rozprawy Slawistyczne. 20. Lublin : Wydawnictwo UMCS, 2006. S. 21–26.

Бевзенко С.П. Відмінності української діалектної мови на морфологічному рівні. *Українська діалектна морфологія*. К. : Наук. думка, 1969. С. 5–14.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. С. 91–106.

Борцох М. Фонетичні та граматичні особливості української говірки села Вербиця біля Томашова-Любельського. *Науковий вісник Волинського держ. ун-ту*: Філологічні науки. Луцьк, 2000. С. 74–80.

Герман К. Система відмінювання іменників III відміни в українських говірках Буковини. *Діалектологічні студії*. 5. Львів, 2005. С. 113–120.

Дика Л. *Форми двоїни в говірках полісько-середньонадніпрянського пограниччя. Діалектологічні студії.* 5. Львів, 2005. С. 129–134.

Зінчук Р.С. Атлас словозміни іменників у західнополіських говірках. Луцьк, 2010. 164 с.

Колесниченко А.О. Морфологія українських південнобесарабських говірок : Генеза і динаміка. Ізмаїл : СМІЛ, 2015. 676 с.

Матвіяс І.Г. *Форми множини іменників І відміни в українській мові. Українська діалектна морфологія.* К. : Наук. думка, 1969. С. 112–140.

Павлюк М.С. *Словозміна іменників в українських говірках Румунської Добруджі. Українська діалектна морфологія.* К. : Наук. думка, 1969. С. 140–152.

Рябець Л.В. *Словозміна іменника в говірках центральнополісько-середньонадніпрянської суміжності : автореферат дис. ... канд. філол. наук.* К., 1999. 17 с.

Українська діалектна морфологія. К. : Наук. думка, 1969. С. 34–110.

2. *Морфологічні особливості прикметника.*

Жилко Ф.Т. *Нариси з діалектології української мови.* К. : Рад. шк., 1966. С. 88–92.

Лизанець П.М. *Морфологічні особливості деяких українських говірок Пінщини (БРСР). Українська діалектна морфологія.* К. : Наук. думка, 1969. С. 187–191.

Прилипка Н.М. *До характеристики діалектних прикметникових флексій (родовий відмінок однини). Українська діалектна морфологія.* К. : Наук. думка, 1969. С. 152–158.

3. *Морфологічні особливості дієслова.*

Аркушин Г. *Наказові дієслова на -іте в текстах Лесі Українки й у західнополіських говірках. Лінгвостилістичні студії.* 2014. Вип.1. С. 6–13.

Возний Т.М. *Система дієслівних форм часу в говірці с. Бітлі на Львівщині. Українська діалектна морфологія.* К. : Наук. думка, 1969. С. 177–183.

Марчук Н.Й. *Форми 3-ої особи дієслів теперішнього часу в українських говорах. Українська діал. морфологія.* К. : Наук. думка, 1969. С. 168–177.

Назарова Т.В. *Інфінітиви на -т у середньополіських говорах. Питання граматики і лексикології української мови.* К., 1963.

Українська діалектна морфологія. К. : Наук. думка, 1969. С. 177–183.

4. *Морфологічні особливості займенників і числівників (на*

самостійне опрацювання).

5. *Прислівники в українських говірках* (на самостійне опрацювання).

Лекція 8

Тема: Синтаксичні особливості діалектної мови

1. Типи відмінностей у синтаксисі діалектної мови.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. С. 153–156.

Бідношия Ю. Синтаксичні функції сполучників у середньополіській говірці с. Машеве Чорнобильського району. *Діалектологічні студії*. 5. Львів, 2005. С. 155–163.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. школа, 1966. С. 110–111.

Мишуренко П.Є. Синоніміка безособових та особових речень у говірці долини річки Мокрої Сури. *Питання української діалектології і міжмовних (міждіалектних) контактів*. Дніпропетровськ, 1972. С. 75–82.

Юсікова О. До проблеми диференціації українських говірок на синтаксичному рівні. *Діалектологічні студії*. 5. Львів, 2005. С. 145–154.

2. Діалектні відмінності в словосполученнях зі зв'язком узгодження і керування.

Бевзенко С.П. До характеристики діалектних відмінностей у словосполученні. *Мовознавство*. 1978. № 6. С. 40–46.

Білик Л.Д. Дієслівні словосполучення у східностепових говірках Донеччини : автореферат дис. Дніпропетровськ, 2003. 20 с.

Железняк М.Г. Варіювання прийменникових конструкцій в українських східнополіських говірках. *Мовознавство*. 1988. № 1. С. 60–64.

5. Стверджувальні і заперечні слова-речення.

Аркушин Г. Стверджувальні та заперечні західнополіські слова-речення. *Волинь–Житомирщина*. № 22. Житомир, 2010. С. 17–22.

6. Відмінності у структурі простого речення.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. С. 165–199.

Герман К.Ф. Взаємодія українського літературного і діалектного мовлення в синтаксисі. *Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами*. К. : Наук. думка, 1977. С. 166–179.

Дудик П.С. Форми простого ускладненого присудка в полтавських говірках. *Сучасні говори Наддніпрянщини*. Дніпропетровськ, 1969. С. 102–108.

Дудик П.С. Особливості структури безособового речення в полтавських говірках. *Питання української діалектології і міжмовних*

Перетятко М.Л. До характеристики південноволинських говорів (Синтаксис простого речення). *Наук. зап. Дрогобицького держ. пед. ін-ту ім. І. Франка*. Вип. III. Дрогобич, 1957. С. 227–248.

Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами. К., 1977. С. 3–165.

7. Відмінності у структурі складного речення.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. шк., 1966. С. 122–130.

Лекція 9

Тема: *Лексика українських говорів*

1. *Типи діалектних відмінностей у лексичі.*

Богдан С. Назви дітей у західнополіських говірках. *Полісся : мова, культура, історія*. К., 1996. С. 134–139.

Богдан С. Світ поліської дитини : лінгвістичні раритети. *Полісся : етнікос, традиції, культура*. Луцьк, 1997. С. 193–199.

Ганудель З. Територіальне членування лексичної системи українських говірок Східної Словаччини. *Проблеми сучасної ареалогії*. К. : Наук. думка, 1994. С. 95–101.

Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики. К. : Наук. думка, 1990. 272 с.

Гриценко П.Ю. Моделювання системи діалектної лексики. К. : Наук. думка, 1984. 228 с.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. шк., 1966. С. 130–131.

2. *Склад діалектної лексики з погляду її походження.*

Аркушин Г. Західнополісько-підмосковні паралелі. *Русский язык : история, диалекты, современность*. В. VII. М., 2006. С. 11–21.

Аркушин Г. Народна лексика Західного Полісся. Луцьк, 2014. 236 с.

Бондарчук Л. Народнорозмовна лексика в „Лісовій пісні” Лесі України. *Культура слова*. Вип. 46–47. К., 1996. С. 27–31.

Ващенко В.С. Про лексичну систему сучасних говорів Наддніпрянщини. *Сучасні говори Наддніпрянщини*. Дніпропетровськ, 1969. С. 3–11.

Громик Ю.В. Полонізми у системі західнополіської прислівникової лексики. *Slavia Orientalis*. Т. XLVII. № 2. Kraków, 1998. S. 255–262.

Євтушок О.М. Вивчення лексики говірок Рівненщини. Рівне, 1997. 164 с.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. шк.,

1966. С. 131–137.

Зеленько А.С. Про деякі функції діалектизмів у мові художньої літератури. *Культура слова*. Вип. 22. К., 1982. С. 39–41.

Лексика Полесья (Матеріали для палесского диалектного словаря). М., 1968. 476 с.

Лексика Палесья ў просторы і часе. Мінск : Навука і тэхніка, 1971.

Москаленко Н.А. Лексичні діалектизми у складі фразеологізмів української літературної мови. *Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами*. К. : Наук. думка, 1977. С. 179–188.

Сабадош І.В. Українська лексика в просторі і часі : Збірник праць. Ужгород, 2015. 688 с.

Совтис Н.М. Українські лексичні запозичення в польській літературній мові : автореферат дис. ... канд. філол. наук. К., 2005. 20 с.

3. Семантичні діалектизми.

Аркушин Г. Підляські семантичні діалектизми. *Діалектологічні студії*. 3. Львів, 2003. С. 87–104.

Аркушин Г.Л. Словник семантичних діалектизмів Західного Полісся. *Поліська дома*. Вип. 1. Луцьк, 1991. С. 113–185.

Дзєндзелівський Й.О. Практичний словник семантичних діалектизмів Закарпаття. Ужгород, 1958. 48 с.

Дяченко Н. Проблема тотожності слова на прикладі відсоматичних семантичних дериватів. *Діалектологічні студії*. 5. Львів, 2005. С. 251–266.

Лекція 10

Тема: **Народна фразеологія**

1. До питання про класифікацію фразеологізмів.

Жуйкова М. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов. Луцьк, 2007. 415 с.

2. Діалектні фразеологізми.

Аркушин Г. Сказав, як два зв'язав. Люблін; Луцьк, 2003. 177 с.

Громик Ю.В. Фразеологізми поліської говірки села Липно Ківерцівського району Волинської області. *Волинь-Житомирщина*. № 8. Житомир, 2002. С. 152–170.

Демський М.Т. Дериваційна база діалектної фраземіки з бойківського ареалу. *Українська діалектна лексика*. К. : Наук. думка, 1987. С. 45–61.

Дзєндзелівський Й.О. Українсько-польський фразеологічний словник Івана Вагилевича. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*. 18. Warszawa, 1979. S. 177–184.

Касцючок В.М. Сінанімія і варіантнась у диялектнай фразеології

(на матеріяле гаворак Брэстчыны) : аўтарэферат дис. ... канд. філалаг. навук. Мінск, 2000. 21 с.

Кірілкова Н. Словник волинських фразеологізмів. Острог; Рівне, 2013. 192 с.

Мацюк З. Що сільце, то нове слівце : Словник фразеологізмів Західного Полісся. Луцьк : Вежа-Друк, 2013. 476 с.

Москаленко Н.А. Лексичні діалектизми у складі фразеологізмів української літературної мови. *Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами*. К. : Наук. думка, 1977. С. 179–188.

Олійник М.Я. Фразеологія гуцульських говірок : автореферат дис. ... канд. філолог. наук. Львів, 2002. 20 с.

Прадід Ю.Ф. Із спостережень над українською діалектною фразеологією (на матеріалі бойківських говірок). *Мовознавство*. 1992. № 5. С. 44–47.

Ступінська Г.Ф. Фразеологія лемківського говору української мови : автореф. канд. філол. наук. Івано-Франківськ, 2000. 19 с.

4. Народні прислів'я, приказки, складанки і т.ін. та відбиття у них діалектних особливостей говірок.

Аркушин Г. “Спакла баба парапачку...” : Складанки-характеристики говірок. *Берегиня*. 1996. Ч. 3–4. С. 144–149.

Аркушин Г. Сказав, як два зв'язав. Люблін; Луцьк, 2003. 177 с.

Аркушин Г. Складанки-характеристики у західнополіських та суміжних говірках. *Український діалектологічний збірник*. Кн. 3. К. : Довіра, 1997. С. 75–80.

Івченко А. Лемківська фразеологія Пряшівщини. *Gwary mieszane i przejściowe na terenach słowiańskich*. Rozprawy Slawistyczne. 6. Lublin, 1993. С. 113–124.

Івченко А. Проблеми ідентифікації фразеології. *Systemy onomastyczne w słowiańskich gwarach mieszanych i przejściowych*. Rozprawy Slawistyczne. 7. Lublin, 1993. S. 155–163.

Мацюк З. Із народу не викинеш. Луцьк, 2006. 135 с.

Мишуренко П.Є. До питання про варіювання українських народних прислів'їв за їх лексичним складом. *Говори і ономастика Наддніпрянини*. Дніпропетровськ, 1970. С. 115–125.

Arkuszyn H. Małe formy folkloru na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim. *Treści i mechanizmy przenikania kultur na pograniczu polsko-ukraińskim*. Т. II. Ryki, 2003. S. 101–105.

Тема: *Навчання учнів літературної мови в говірковому оточенні*

1. *Ставлення учителів до особливостей місцевої говірки.*

2. *Вивчення тем з діалектології на уроках мови.*

3. *Вправи на вироблення літературної орфоєпії.*

4. *Лексичні діалектизми в учнівському мовленні.*

5. *Морфологічні діалектизми.*

6. *Синтаксичні діалектизми.*

7. *Позакласна робота з діалектології.*

Аркушин Г.Л. На заняттях мовного гуртка. *Укр. мова і літ. в школі.* 1986. № 4. С. 62–65.

Аркушин Г.Л. Опрацювання теми “Поняття про сучасну українську літературну мову. Діалекти української мови” у XVIII класі. *Укр. мова і літ. в школі.* 1983. № 2. С. 54–57.

Бабій Ф.Й. Вивчення займенника в умовах північних говорів. *Укр. мова і літ. в школі.* 1981. № 1. С. 54–60.

Бабій Ф.Й. Вивчення прийменника в VI класі в умовах діалектного оточення. *Укр. мова і літ. в школі.* 1983. № 2. С. 43–48.

Бабій Ф.Й. Вивчення прислівника в діалектних умовах. *Укр. мова і літ. в школі.* 1981. № 11. С. 42–45.

Бабій Ф.Й. Лексичні діалектизми в мові учнів. *Укр. мова і літ. в школі.* 1974. № 12. С. 57–59.

Грещук В.В. З досвіду роботи над діалектизмами. *Укр. мова і літ. в школі.* 1974. № 4. С. 67–68.

Дорошенко М.І. Подолання діалектизмів у мові учнів. *Укр. мова і літ. в школі.* 1970. № 6. С. 58–64.

Дорошенко О.А. Робота вчителя-словесника в умовах місцевої говірки. *Укр. мова і літ. в школі.* 1991. № 12. С. 18–22.

Свтушок О.М. До опрацювання діалектної лексики в школі. *Укр. мова і літ. в школі.* 1986. № 3. С. 43–47.

Свтушок О.М. Методичні поради до вивчення діалектної лексики в школі. *Свтушок О.М. Вивчення лексики говірок Рівненщини.* Рівне, 1997. С. 22–37.

Закревська Я.В. Глибини живого слова. *Укр. мова і літ. в школі.* 1972. № 9. С. 35–39.

Козачук Г.О. Діалектизми в сучасній прозі. *Рідне слово.* Вип. 5. К., 1971. С. 52–56.

Козачук Г.О. Опрацювання теми “Прислівник” у діалектних умовах. *Укр. мова і літ. в школі.* 1975. № 11. С. 83–87.

Козачук Г.О. Особливості вивчення займенника в діалектних умовах. *Укр. мова і літ. в школі.* 1974. № 1. С. 59–61.

Козачук Г.О. Робота над словником місцевої говірки. *Укр. мова і літ. в школі.* 1970. № 7. С. 55–58.

Мановицька А.Я. Усунення діалектних помилок у мові учнів. *Укр. мова і літ. в школі*. 1973. № 5. С. 67–70.

Омельченко З.Л. Робота над подоланням діалектних помилок при вивченні морфології. *Укр. мова і літ. в школі*. 1986. № 3. С. 37–43.

Для студентів спеціальності «Філологія»

Лекція 12

Тема: *Українська діалектографія і текстологія*

1. *Поняття про діалектографію.*

Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. К., 2012. 288 с. Dejna K. Wstęp do dialektologii słowiańskiej. *Rozprawy Komisji Językowej LTN*. V. 1969. S. 3–58.

2. *Діалектні словники української мови, принципи їх укладання.*

Авдеева М.Т. Словарь украинских говоров Воронежской области. Т. I. Воронеж, 2008. 228 с.; т. II. 2012. 308 с.

Аркушин Г. Словник західнополіських говірок. Луцьк, 2016. 648 с.

Ващенко В.С. Словник полтавських говорів. Випуск I. Харків, 1960. 107 с.

Верхратський І. Говір батюків. Львів, 1912. 307 с.

Вехратський І. Про говір галицьких лемків. Львів, 1902. 482 с.

Голянич М. Мовний портрет села Тюдів : у двох томах. Т. I. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2018. 1 000 с.

Гуцульські говірки : короткий словник / Відп. ред. Я. Закревська. Львів, 1997. 231 с.

Корзонюк М.М. Матеріали до словника західноволинських говірок // Українська діалектна лексика. К. : Наукова думка, 1987. С. 62–267.

Кульбеда Д. Мотольський словник. Мінск : Смэлтак, 2018. С. 3–78.

Лисенко С.П. Словник поліських говорів. К. : Наук. думка, 1974. 260 с.

Матеріялы для словаря Малорусскаго нарѣчія, собраныя въ Галиціи и въ Сѣверовосточной Венгріи Яковомъ Федоровичемъ Головацкимъ, публичнымъ ординарнымъ профессоромъ русской Словесности въ цѣсарскомъ королевскомъ Львовскомъ Университетѣ. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. № 10. Пряшів, 1982. С. 351–612.

Матіїв М. Словник говірок центральної Бойківщини. Київ; Сімферополь, 2013. 603 с.

Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок. Ч. I–II. К. : Наук. думка, 1984.

Осташ Н. Словник діалектної лексики переселенців із Холмщини. *Діалектологічні студії*. 4. Львів, 2004. С. 355–378.

Сабадош І. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород : Ліра, 2008. 480 с.

Сабадош І. З історії словникового опрацювання лексики

закарпатського говору. *Діалектологічні студії*. 4. Львів, 2004. С. 73–103.

Сікорська З.С. Словник діалектної лексики Луганщини / З.С. Сікорська, В.О. Шевцова, Л.І. Шутова. К. : Шлях, 2002. 223 с.

Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці : Рута, 2005. 688 с.

Чабаненко В.А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. Т. I–IV. Запоріжжя, 1992.

3. Тематичні словники.

Аркушин Г.Л. Мисливська лексика західнополіського говору. *Дослідження з української діалектології*. К. : Наук. думка, 1991. С. 181–225.

Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. Житомир, 2002. 183 с.

Євтушок О.М. Народна будівельна лексика Західного Полісся. Рівне, 1990. 145 с.

Куриленко В.М. Лексика тваринництва поліських говорів. Суми, 1991. 124 с.

Магрицька І. Словник весільної лексики українських східнослов'янських говірок (Луганська обл.). Луганськ, 2003. 172 с.

Никончук М.В. Будівельна лексика правобережного Полісся в лексико-семантичній системі східнослов'янських мов / М.В. Никончук, О.М. Никончук. Житомир, 1990. 369 с.

Никончук М.В. Транспортна лексика правобережного Полісся в системі східнослов'янських мов / М.В. Никончук, О.М. Никончук. К. : Наук. думка, 1990. 291 с.

Пошивайло О. Ілюстрований словник народної гончарської термінології Лівобережної України (Гетьманщина). Опішне, 1993. 235 с.

Романюк П.Ф. Лексика весільного обряду правобережного Полісся. *Дослідження з укр. діалектології*. К. : Наук. думка, 1991. С. 225–251.

Селівачов М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). К., 2009. XVI + 408 с., іл.

Хобзей Н. Гуцульська міфологія : етнолінгвістичний словник. Львів, 2002. 216 с.

Шевченко Є. Народна деревообробка в Україні : словник народної термінології. К. : Артанія, 1997. 312 с. + іл.

4. Монографічні дослідження.

Аркушин Г. Іменний словотвір західнополіського говору. Луцьк, 2004. 764 с.

Аркушин Г. Народна лексика Західного Полісся. Луцьк, 2014. 236 с.

Залеський А.М. Вокалізм південно-західних говорів української мови. К. : Наук. думка, 1973. 155 с.

Конобродська В. Поліський поховальний і поминальні обряди: етнолінгвістичні студії. Т. 1. Житомир : Полісся, 2007. 353 с.

Мойсієнко В.М. Фонетична система українських поліських говорів у XVI–XVII ст. Житомир, 2006. 446 с.

Омельковець Р.С. Номінація лікарських рослин в українському західно-поліському говорі. Луцьк, 2006. 302 с.

Приступа П.І. Говірки Брюховецького району Львівської області. К., 1957. 131 с.

Пшепюрська М. Надсянський говір. Варшава, 1938. 88 с.

Dejna K. Gwary ukraińskie Tarnopolszczyzny. Wrocław, 1957. 164 s. + VIII map.

Janów J. Gwara małoruska Moszkowiec i Siwki Naddniestrzanskiej z uwzględnieniem wsi okolicznych. Lwów, 1926. 232 s.

5. Текстографія.

Аркушин Г. Голоси з Берестейщини. Луцьк, 2012. 534 с

Аркушин Г. Голоси з Волинського Полісся. Луцьк, 2010. 542 с.

Аркушин Г. Голоси з Підляшшя. Луцьк, 2007. 534 с.

Бідношия Ю. Етнолінгвістичні матеріали з Північного Підляшшя. К., 2006. 36 с.

Бріцина О. Прозовий фольклор села Плоске на Чернігівщині : тексти та розвідки / О. Бріцина, І. Головаха. К., 2004. 575 с.

Буковинські говірки : хрестоматія діалектних текстів / Укл. Н. Руснак, Н. Гуйванюк, В. Бузинська. Чернівці : Рута, 2006. 383 с.

Говірка с. Машеве Чорнобильського району. Ч. 1–4. К. : Довіра, 2003–2005.

Говірки південно-західного наріччя української мови : зб. текстів. Львів, 2000. 155 с.

Говірки Південної Київщини : зб. діал. текстів / Упор. Г. І. Мартинова, З. М. Денисенко, Т. В. Щербина. Черкаси, 2008. 370 с.

Говірки Чорнобильської зони : тексти. К. : Довіра, 1966. 358 с.

Говори української мови : зб. текстів. К. : Наук. думка, 1977. 590 с.

Павлюк М. Українські говори Румунії : діалектні тексти / М. Павлюк, І. Робчук. Едмонтон–Львів–Нью-Йорк–Торонто, 2003. 784 + XVI с.

Північно-східна Слобожанщина : матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій. Львів, 2002. 255 с.

Розповіді з Підкарпаття : Українські говірки східної Словаччини. Нью-Йорк–Прага–Київ, 1998. 321 с.

Українські закарпатські говірки : тексти / Упор. та передм. О. Ф. Мигoliniць, О. Д. Пискач. Ужгород : Ліра, 2004. 400 с.

Czyżewski F. Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny. *Rozprawy Slawistyczne*. 9. Lublin : Wydawnictwo UMCS, 1998. 496 s.

Kuraszkiewicz W. Zarys dialektologii wschodniosłowiańskiej z wyborem tekstów gwarowych. Wydanie drugie zmienione i rozszerzone. Warszawa : PAN, 1963. 167 s. + VI map.

Teksty gwarowe z Białostoczczyzny z komentarzem językowym / Praca zbiorowa pod red. A. Obrębskiej-Jabłońskiej. Warszawa : PAN, 1972. 225 s.

Лекція 13

Тема: Лінгвістична географія

1. Предмет і завдання лінгвістичної географії.

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон. Діалектології. Луцьк, 2012. С. 200–207.

Бевзенко С. П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. С. 25–28.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. шк., 1966. С. 285–289.

Залеський А.М. Нові рубежі лінгвістичної географії. *Україна: Наука і культура*. Вип. 22. К., 1988. С. 236–242.

2. З історії лінгвогеографії.

Залеський А.М. Нові рубежі лінгвістичної географії. *Україна: Наука і культура*. Вип. 22. К., 1988. С. 236–243.

Проблеми сучасної ареалогії. К. : Наук. думка, 1994. 344 с.

Czyżewski F. Z historii badań atlasowych nad ukraińskimi gwarami Pobuża (1926–1988). *Badanie dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim*. Białystok, 1995. S. 19–32.

3. Лінгвогеографічна термінологія.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. С. 25–28.

4. Принципи картографування мовних явищ.

Атлас української мови : У 3-ох томах. К. : Наук. думка, 1984–2001.

Дзедзелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських говорів Закарпатської області УРСР. Ч. I. Ужгород, 1958. С. 3–10.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. шк., 1966. С. 293–298.

5. Атласи української мови.

Аркушин Г. Атлас мисливської лексики Західного Полісся. Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 412 с.

Аркушин Г. Атлас західнополіських фаунономенів. Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 321 с.

Атлас української мови : У 3-ох томах. К. : Наук. думка, 1984–2001.

Босак А. Атлас гаворак Пружанскага раёна Брэсцкай вобласці і сумежжа (Верхняга Над'ясельдзя). Фанетыка і марфалогія / Адказны рэдактар: Ф.Д. Клімчук. Мінск, 2005. 94 с.

Босак А. Атлас гаворак Пружанскага раёна Брэсцкай вобласці і сумежжа (Верхняга Над'ясельдзя). Лексіка / Адказны рэдактар: Ф.Д. Клімчук. Мінск, 2006. 124 с.

Ващенко В.С. Лінгвістична географія Наддніпрянщини. Дніпропетровськ, 1968. 157 с.

Ганудель З. Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини. Пряшів. Т. I., 1982; Т. II., 1989; Т. III, 2001; Т. IV. 2010.

Герман К.Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини. Т. I–II. Чернівці, 1995–1998.

Глуховцева К. Лінгвістичний атлас лексики народного побуту українських східнословобожанських говірок. Луганськ : Альма-матер, 2003. 183 с.

Дзензелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських говорів Закарпатської області УРСР. Ужгород. Ч. I., 1958; Ч. II, 1960; Ч. III, 1993.

Євтушок О.М. Атлас будівельної лексики Західного Полісся. Рівне, 1993. 134 с.

Зінчук Р.С. Атлас словозміни іменників у західнополіських говірках. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. 164 с.

Куриленко В.М. Атлас лексики тваринництва у поліських діалектах. Глухів, 2004. 260 с.

Латта В. Атлас українських говорів Східної Словаччини. Братислава, 1991. 552 с.

Назарова Т.В. Лінгвістичний атлас нижньої Прип'яті. К. : Наук. думка, 1985. 136 с.

Нестерчук О. Атлас варіантів власних особових імен Волинського Полісся. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 132 с.

Никончук М.В. Лексичний атлас правобережного Полісся. Київ; Житомир, 1994. 17 с. + 200 карт.

Омельковець Р. Атлас західнополіських назв лікарських рослин. Луцьк, 2003. 132 с.

Пономар Л. Назви одягу Західного Полісся. К., 1997. 182 с.

Сабадош І.В. Атлас ботанічної лексики української мови. Ужгород, 1999. 104 с.

Чирук Л. Атлас ентомологічної лексики Західного Полісся. Луцьк, 2010. 152 с.

A Lexical Atlas of the Hutsul Dialects of the Ukrainian Language /

Compiled y Janusz Rieger. Warszawa : Semper, 1996. 397 s.

Atlas gwar bojkowskich / Pod kierunkiem J. Riegera. T. I–VII. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk : PAN, 1980–1991.

Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1980 – 1999.

Czyżewski F. Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy. Lublin, 1986. – 230 s.

Tarnacki J. Studia porównawcze nad geografiją wyrazów (Polesie – Mazowsze). Warszawa, 1939. 101 s. + 186 map.

Лекція 14

Тема: Українська мова поза межами України. Найвідоміші діалектологи.

1. Діаспора. Анклавні говірки.

2. Українська східна і західна діаспора (близьке і далеке зарубіжжя). Материкова Україна.

3. Українська мова у Східній Європі. Мовознавці.

4. Українська мова в Центральній Європі. Найвідоміші діалектологи.

5. Українці в Західній Європі.

6. Українська мова на Американському континенті.

7. Українська мова на інших континентах.

Войтенко А.Ф. Лексический атлас Московской области. Москва, 1991. 223 с.

Войтенко А.Ф. Словарь говоров Подмосковья. Вып. 1. М., 1995. 216 с.

Ганудель З. Українська мова у Східній Словаччині. Мовознавство : доп. і повідом. II Міжнар. конг. українців. Львів, 1993. С. 136–140.

Горбач О. Зібрані статті. Т. 5. Діалектологія. Мюнхен, 1993. 660 с.

Гриценко П. Україністика в Польщі. Енциклопедія “Українська мова”. К., 2000. С. 653–654.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1

Тема: Фонетична транскрипція

I. Теоретична частина:

1. Які основні вимоги до фонетичної транскрипції?

2. Позначення голосних звуків за допомогою спрощеної

фонетичної транскрипції.

3. Позначення приголосних звуків.

4. Особливості фонетичної транскрипції, прийнятої в українській діалектології.

5. Допоміжні знаки у фонетичній транскрипції.

6. Вимоги до записування зв'язних текстів.

II. Практична частина:

1. Записати фонетичною транскрипцією окремі діалектизми: *бойцун, витропан, гаргона, дзямало, пуд'юджувати.*

2. Записати прислів'я і приказки, пояснивши їхнє значення.

3. Записати фонетичною транскрипцією продиктований текст.

4. Записати фонетичною транскрипцією загадки, відгадати їх. Які особливості говірок зафіксовані в цих загадках?

III. Студентське дослідження:

1. Діалектизми в одинадцятитомному Словнику української мови (на матеріалі одного тому).

2. Як представлена говірка мого населеного пункту чи сусіднього в "Словнику західнополських говірок" (Луцьк, 2016).

IV. Проаналізувати фонетичний запис, указавши діалектні особливості:

/ то: / вже дав^{но} / дав^{но} бу^{ло} // куп^ц'^и їзди^л'^и / і згу^бил^і ми^шочок та^ких чер^винц^ів чи там^тих... / згу^бил^і ми^шечок // но^у їде д[']хд^т та^к'ї йак ^то... // йак ^то назива^ют' д[']їти? / д[']їт / д[']їт шо... / йак назива^ют'? / д[']їди шчо ходил[']? / [Старець? Жебрак?] / жебрак[']і // жебрак шов / жебрак їде і пуд[']н[']іс ^того миш[']ка і ^ткаже / грош... / п[']ін[']он... // гроши то смерт['] / гроши то сме^р... / і пулу[']жив ти['] гроши // їде да ^ткаже / гроши то смерт['] / гроши то смерт['] / ал[']е їде три та^ких ша[']таст[']уф / їде три х[']лопц[']у / ^ткаже шо там д[']їт го[']ворит'? / ^ткаже йак ^хочите то їд[']їте б[']їр[']їте / бо ^тїа не бу[']ду // во[']ни заш[']л[']ї / ми[']шок їе грош[']ї / ми[']шечок // ^тперше шчо? // йак вже гроши знаш[']л[']ї / то ^тперше шчо? // го[']рилка / ви[']пити ^треба // їд[']ного вислал[']ї по ^тго[']ри[']лку: / а дво[']х л[']їча... / л[']їчат['] / ку[']л[']ко то бу[']де ду ^тпод[']ї[']лу / ку[']л[']ко ^тбу[']де // там[']тої пу[']шов по ^тго[']ри[']лку / ал[']е д[']умає / пош[']чо ^тмаїу д[']їл[']їтес[']а / на ^ттрох / йак їа ^тможу сам? // зїїв го[']ри[']лку // тру[']т[']їзни понал[']ївав // а ^тї д[']умаїут['] так // пош[']чо ми ^тмаїем строх йак ми дво[']х под[']їл[']їтис[']а? / в[']н при[']шов с ^ттеїу го[']ри[']лк[']їїу // во[']ни їо[']го / цик! / за... / за ^ттого... / вда[']вил[']ї / по... // напи[']л[']їс[']а го[']ри[']лк[']ї / і / (нерозбірливо) / і / і / д[']їт ^тдобре ка[']зав // (Аркушин Г. Голоси з Підляшшя. Луцьк, 2007. С. 50).

Дати відповіді на такі питання:

1. У яких словах наявні відмінності від літературної мови у системі голосних звуків?

2. У яких словах наявні відмінності від літературної мови у системі приголосних звуків?

3. Указати різницю в закінченнях відмінюваних частин мови супроти літературних відповідників.

4. Які лексеми відсутні в літературній мові? Чи можна з контексту встановити їхнє значення?

V. Домашнє завдання:

Підготувати невелику зв'язну розповідь говіркою свого села (орієнтовні теми: “Моє село”, “Заняття односельців”, “Незвичайний випадок”, “Природа мого краю”, “Легенди, перекази, анекдоти”, “Звичаї та обряди” та ін.) (усно).

Вимоги до записів діалектного мовлення

(повторення правил фонетичного запису)

Для фіксації діалектного мовлення використовують фонетичну транскрипцію.

Найголовніші вимоги:

- не вживати літери *я, ю, є, ї, щ, в*;
- як відомо, букви *я, ю, є* на письмі позначають або один звук, або два (буква *ї* – завжди *й + і*), тому для правильної фіксації потрібно встановити, чи чути звук [й], пор.: *синя* = *сін'а*, *сім'я* = *с'імйá*, *літне* = *л'ім'н'е*, *своє* = *својé* і т.д.;

- для позначення звуків [дж], [дж'], [дж] використовуємо знаки *з, з', ж*: *гедзь* = *гез'*, *джміль* = *жм'іл'*;

- фонема /й/ реалізується у звуках [й] (перед голосним – *його*) та [і] (перед приголосним та в кінці складу – *тв'їй*);

- фонема /в/ реалізується у звуках: губно-губному [в] (*водá*), губно-зубному [в'] (*в'ікнó*) та нескладотворчому [ў] (*жоб'утіў*);

- м'якість передньоязикових приголосних звуків позначаємо знаком ' (*с'іл'*, *с'н'іг*);

- пом'якшення губних, шиплячих, задньоязикових та горлового позначаємо знаком ʹ (*в'ін*, *б'іг*, *шч'ітка*, *г'іркиї*);

- середньоязиковий звук [й = і] завжди м'який, тому загальноприйнято не позначати його м'якість (*йїхати*, *старій*);

- подовження приголосних звуків позначаємо двокрапкою: *вес'іл':е*;

- оскільки діалектне мовлення записуємо лише фонетичною транскрипцією, то ці фіксації не беремо у квадратні дужки (можна виділити їх курсивом): У говірці широко вживаний протетичний звук [г], пор.: *гóко*, *гóзиро*, *годійн* і т.д.;

- як правило, у фонетичних записах великих літер не вживають:

їван да мáрйя, с кóвл'а до лúчка;

- у записях текстів ком і крапок не використовують, а паузи позначають похилими лініями: / (мала пауза), // (більша пауза), /// (довга пауза);

- знак питання та знак оклику використовують у кінці питальних та спонукально-окличних реченнях: *и де ти хóдиши?*; *пудиї́ді с'удá!*;

- наголос позначаємо над літерою, що передає наголошений голосний, або прямою лінією перед наголошеним складом: *прийшла́ с кáт'ойу* – *прийшла́ с кáт'ойу*;

- слова, які в мовному потоці вимовляють разом, позначаємо дужкою: *пришóв с тáтом*; *ни бу́ла тáмичк'і*.

(Див. записи текстів, наведені в цій програмі).

Практичне заняття № 2

Тема: Вокалізм української діалектної мови

I. Теоретична частина:

1. Загальна характеристика вокалізму українських говірок.
2. Які відмінності спостерігаються поміж українськими діалектами в системі голосних фонем? Чим це зумовлено?
3. Південно-східна система вокалізму.
4. Північна система вокалізму.
5. Південно-західна система вокалізму.
6. Карпатська система вокалізму.

II. Практична частина:

1. Прокоментувати фонетичні явища, що відбулися в таких словах: *снуп, сул', нуж; гулува́, мулукó, курóва; жéто, рéба, кéдати; ку́н', ву́л, стуел; тра́ба, ста́шка, ца́гла, сарп; слон, вéчка, ну́дало, пцéн'ки*.

2. На Західному Поліссі зафіксовані такі фонетичні варіанти слова *ріг* : *р'іг, риг, рог, рох, ро, руг, руї, ру"з, руог, рвег, рег*. Як виникли ці варіанти?

III. Студентські дослідження:

1. *Найцікавіші явища у вокалізмі західнополіських говірок (за "Словником західнополіських говірок", Луцьк, 2016).*

2. *Вокалізм молодіжного жаргону (за "Словником евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся і західної частини Волині").*

3. *Вокалізм говірки свого населеного пункту.*

IV. Прочитати текст і схарактеризувати особливості вокалізму говірки.

[Де вцялися ваші озера?] / кажут' / там то церква то нула / була церква і ва на там шос' то нула / госпот' його знайе / і во на пушла пуд земл'у / і стала во да //

а ца ва диначка // ішло ве сил':а / і: / вот // було ве сил':е / і був ко лод'аз' / і па ошла д'івка / от в нас / і ко алис' так / ше йак і вже ва на там / е: / шоб ва ди набрати е і кедала грош'і туд / в ко лод'аз' // і ва на йак нагнулас'а брати воду і кенула грош'і / то впав з галави винок / і ва на вта нула і озиро розли лос' // і ване звец':а винок / ну // (Аркушин Г. *Голоси з Волинського Полісся*. Луцьк, 2010. С. 136)

Підготувати відповіді на такі питання:

1. Рефлекси *о в новозакритих складах.
2. Вимова [о] в ненаголошеній позиції.
3. Рефлекси *ѣ (ѣ) у відкритих і закритих складах.
4. Вимова наголошеного [и].
5. Вимова ненаголошеного [е].

V. Домашнє завдання.

Записати на окремому аркуші 25 діалектних слів з говірки свого населеного пункту, які мають відмінності у вокалізмі супроти літературної мови; подати літературні відповідники. Сторінку підписати так: **“Особливості вокалізму говірки села ... району ... області. Студент ... групи”**.

Зразок:

чу^сне^к ‘часник’
к^іну^{ти} ‘кинути’
т^іу^{тка} ‘тітка’
сту^вате ‘співати’
йед^ін ‘один’

(За цим зразком виконувати всі інші домашні завдання)

Практичне заняття № 3

Тема: Консонантизм української діалектної мови

I. Теоретична частина:

1. Загальний огляд консонантизму українських говорів.
2. Характеристика губних фонем.
3. Характеристика сонорних фонем.
4. Характеристика інших передньоязикових фонем.
5. Середньоязикова фонема /й/.
6. Задньоязикові та фарингальна фонем.
7. Різні звукові зміни в діалектних словах.

II. Практична частина:

1. Прокоментувати фонетичні явища, які відбулися в таких словах: *коло́нн'ї, проке́ва, скорово́ді; радóк, порáдок, вару́; го́ко, гу́л'ха, во́зиро, во́син'; па́лиц, хло́пиц, кунéц; надиві́ласа, втоми́лосо; рабл'ї, оловá, ліна.*

2. Дослідити, як виникли і що означають такі діалектизми: *ску́л', стам'їц'ї, го́з'д'їка, во́де, уну́ча, динáнцит', к'їсто, малéйка, со́нейко.*

III. Студентські дослідження:

1. Найцікавіші явища в системі консонантизму українських говірок (за Атласом української мови), звернувши увагу на асиміляцію і дисиміляцію.

2. Найцікавіші явища у консонантизмі народної мови

(за “Словником західнополіських говірок”, Луцьк, 2016).

3. Консонантизм молодіжного жаргону (за “Словником евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся і західної частини Волині”).

IV. Прочитати текст, указавши особливості консонантизму говірки.

/ то́д'ї т'ашко бу́ло / и _зари 'вакше́й // ни́хто по́н'ат':а ни _ма́йе / ни́хто ни _в:а'жайе // 'л'уд'ам да́йут йа'к'іс' до́бавку / шос' ми́н і ни́чо не _да́йут // 'мучат! / ко́лис' жи́ла 'мучи́лас / на _п'іт'на́цит' 'со́теї го́рода // т'ро́йе д'і́теї го́дувала // т'ашко бу́ло к'ре́пко // и _зари ни́чо ни́де / і _так йа 'мучу́са и _зари / ни _зва'жайе ни _на _шо // 'мучи́ли и _дал'ї 'мучат / 'мучит и _вс'о! //

(Аркушин Г. *Голоси з Волинського Полісся*. Луцьк, 2010. С. 392)

Підготувати відповіді на такі питання:

1. Вимова кінцевих приголосних у дієсловах третьої особи множини.

2. Указати, у яких словах відбулося оглушення дзвінких приголосних. Чому?

3. Указати, які м'які приголосні стверділи. Назвати причини ствердіння.

4. Назвати слова, у яких відбулася заміна одних приголосних іншими.

5. У яких словах відбулося усичення звуків та складів?

V. Домашнє завдання.

Записати на окремому аркуші 25 діалектних слів з говірки свого населеного пункту, які мають відмінності в системі консонантизму супроти літературної мови; подати літературні відповідники.

Практичне заняття № 4

Тема: Приналежність говірки до певної мови

I. Теоретична частина:

1. Українська мова серед інших слов'янських.
2. Оригінальні риси української мови у вокалізмі.
3. Оригінальні риси української мови у консонантизмі.
4. Мова і мовлення.
5. Індивідуальне мовлення діалектоносія.

II. Практична частина:

Записати текст і визначити належність говірки до певної мови:

1. / а муї д'іт / бало ше йа малайя (показала зріст) хо'зу по хати / ми / на крайу села (повела рукою) жили (подивилася у вікно) / чос' до нас л'уде ходили (чухає ніздрину) / наш бат'ко то майстровитий був до ц'ого / то куз'н'ец оде хто пришов пе"ре"дав / приходив шоб зробив / то бало д'іт так / роскажує / то каже такий знахоp'ів буле / ну сараї (показала обома

руками) йак сараї хл'ів // ну там ш'чел'і йе (горизонтально провела руками перед собою) чи дес' с'в'ітиц'а / а там каже шоб зробит' / корова ногу задере і туди о ўтикне (імітує, як нога застрягла в щілині) / копита свого (рукою позад себе) / о! (піднесла праву руку) / шоб / шоб робили //

(Аркушин Г. Голоси з Берестейщини. Луцьк, 2012. С. 469)

2. [Діти в селі є?] / н'е йес'ц' / вже / бив час што било мал'ен'ко с т'ім'і з'ет'м'і // скучно било / б'ез з'ец'еї в нас // а тера йе / тера йак пошчитат'і то з з'іс'іт'еро напевно буз'е // ал'е н'е дужо і л'у- з'і йест // йест час'т' так'іх домов што о'н'і з'імої порожні стоїат // бо л'уз'і проб'івайут / прож'івайут в б'елосток / майут квартир'і бл'ок'і своє / оз'е тол'ко л'етом пр'ійе'жайут / пр'ійі'жайут пос'ід'ет соб'е / кобаск'і погр'ет'і // і так'йе д'ела // от йа об етом вс'о //

(Аркушин Г. Голоси з Підляшшя. Луцьк, 2007. С. 448, 450.)

III. Студентські повідомлення:

1. Слова з говірки мого населеного пункту, що мають спільні риси з вокалізмом літературної мови.
2. Слова з говірки мого населеного пункту, що мають спільні риси з консонантизмом літературної мови.
3. Слова з говірки мого населеного пункту, що мають фонетичні відмінності супроти літературної мови.

4. Регулярні і нерегулярні фонетичні процеси у говірці мого населеного пункту.

5. Регулярні і нерегулярні процеси у словах молодіжного жаргону.

IV. Домашнє завдання:

Записати місцеві прізвиська, що виникли як характеристика мовлення окремої особи.

Практичне заняття № 5

Тема: Особливості українського діалектного словотвору та наголосу

I. Теоретична частина.

1. Поняття про словотвірні діалектизми.

2. Морфологічні способи словотвору:

- а) суфіксальний;
- б) префіксальний;
- в) префіксально-суфіксальний;
- г) словоскладання;
- г) інші способи словотвору.

3. Неморфологічні способи словотворення.

4. Наголошення загальноновживаних слів у українських говірках.

II. Практична частина.

1. Встановити особливості словотвору таких діалектних слів: *мату́хна, сестру́хна, припе́н'ки, вечоркі́, холбо́дни́ца, переба́чте, нашива́ти, та́мички, за́втрашки, велигду́ра, с'ба́д'н'а, сухостбо́ї, рушнитене́це, тел'у́к, дит'у́к.*

2. Навести приклади неморфологічного способу словотвору.

3. Які особливості наголошування слів у вашій говірці?

III. Студентські дослідження:

1. Словотвір діалектизмів (за “Словником західнополіських говірок”, Луцьк, 2016).

2. Словотвір жаргонізмів із молодіжного мовлення (за “Словником луцьких жаргонізмів”).

3. Незвичні наголошення слів (за “Словником західнополіських говірок”).

4. Особливості наголошування луцьких жаргонізмів. Які цьому причини?

IV. Прочитати текст і прокоментувати.

І в се́редо́пус'т'а // в се́редо́пус'т'е // ну / му́ї то́но што в аме́рици́ / то бил та́к'ім же хлоп'чаком / и вже спори́в... / вже то́йе... / и вже пуд'л'етува́в ко́ло ста́рших хлоп'ці́ / а тийі́ ста́рши хлоп'ці́ тих молодш... / тих молод'а́ков на́мов'ілі́ і петел'ну́ /

попелу наклалі / і с_туйу петел'н'у с_попелом / і там до_одней
хати / там д'івчата / там д'івчина би'ла / там хлопці би'лі / тойе... /
и_очи'нів д'вери йак пус'т'і / то_то / у:йе! / диму повно стало // ої
см'їял'іс'а! / и ни_сказав / ни_признавс'а мн'і же вун то зроб'ів
// по'том_по'том / то_каже же так'її старши на'мов'іл'і так зроб'іт'і
//

(Аркушин Г. *Голоси з Підляшшя*. Луцьк, 2007. С. 124)

Підготувати відповіді на такі питання:

1. Які слова утворені суфіксальним способом?
2. Назвати деривати, що виникли внаслідок редуплікації.
3. Які діалектизми утворені основоскладанням?
4. Які слова утворені неморфологічними способами?
5. У яких словах наголос не відповідає літературній нормі?

IV. Домашнє завдання.

З говірки свого населеного пункту записати 15 словотвірних та 10 акцентних діалектизмів з літературними відповідниками.

Практичне заняття № 6

Тема: Морфологічні особливості українських говірок

I. Теоретична частина.

1. Які найтипівіші морфологічні відмінності існують між діалектною мовою і літературною?
2. У чому полягають морфологічні діалектні явища-архаїзми? Які діалекти особливо багаті на морфологічні архаїзми?
3. Морфологічні особливості іменника.
4. Морфологічні особливості прикметника.
5. Морфологічні особливості дієслова.

II. Практична частина.

Прокоментуйте рід іменників: *ту́хол', това́р, л'ітра, бенз'іна, лéпих, гарбуза́, лужо́к, лу́жок, грíпа, т'ігра, ста́ток, гол':é.*

Прокоментуйте закінчення іменників: *ногб'ї, клу́н'їю, ха́тою́, руко́м, в чо́бот'ух, баб'е́ї, руке́ї, ма́тиройу, ма́тира.*

Прокоментуйте прикметникові форми: *жі́тна* (солота), *сі́на* (фарба), *буга́т'її* (сусід), *чи́ст'її* (двір).

Прокоментуйте дієслівні форми: *ход'і́т'ї, берехчі́, зна́у, хо́де, кос'у́, був каза́в, ході́лис'мо, каза́лис'те, бу́ду пита́в.*

III. Студентські дослідження:

1. Особливості функціонування займенників у говірці вашого села.
2. Своєрідні західнополіські займенники (за "Словником

західнополіських говірок”, Луцьк, 2016).

3. Евфемізми-замінники числівників у молодіжному жаргоні (за “Словником евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся і західної частини Волині”).

IV. Прочитати текст і прокоментувати.

/ ми^е жи^ли^ли^л тил'ко бидни з ма^тири^йю / бат'ка в нас не бу^ло / бат'ко наш в:уїну пошов з бу^л'шувиками^е // ни с^хот'ів с пол'шчийу бу^ти // а ми тил'ко дво^х з ма^ти^ройу / ну йа вже дурус^ла и / те / бу^ли^л л'уде бо^гати вже / знайете мужик'е // вже руж:илис'а // все / а ме там пуставели та^ку ха^ти^нку з ма^ти^рийу сид'іли // а поле бу^ло: // ма^ти от в нас // а то^д'і ш вел'ми за по^лем // йак поле йе / то ха^й во^на йа^ка то замуш п'іде // сли^па і глу^ха і / ої! // ну ї так'і бо^гати л'уди^е / вже / а в йіх йе / так'ї парубок шо / шо / не ха^й іде до вас при^ма^ки^е / ха^й іде! // а йа та^ка бу^ла / ої! // ну шо ш / шиш^нацит' роки^в ни бу^ло // то ш / висил'е робим //

(Аркушин Г. *Голоси з Волинського Полісся*. Луцьк, 2010. С. 276)

Підготувати відповіді на питання:

1. Навести приклади іменників, що мають інші закінчення, ніж їхні літературні відповідники.

2. Які морфологічні особливості прикметників?

3. Морфологічні відмінності дієслова.

4. Указати, які займенники відрізняються вимовою і відмінюванням від літературних відповідників.

5. Особливості службових частин мови.

Література (див. лекцію 9 та теми 1–2 для самостійного опрацювання).

V. Домашнє завдання.

Записати з говірки свого населеного пункту 25 прикладів на уживання займенників, числівників та дієслів, що мають морфологічні відмінності у порівнянні з літературною мовою.

Практичне заняття № 7

Тема: Синтаксичні особливості українських говірок

I. Теоретична частина.

1. Загальна характеристика синтаксису діалектної мови.

2. Основні типи діалектних відмінностей у словосполученні.

3. Відмінності у будові простого речення.

4. Особливості вираження та узгодження головних членів речення.

5. Другорядні члени речення.

6. Характеристика особливостей будови складного речення.

II. Практична частина.

1. Прокоментувати сполучення слів: *дл'а хáти, л'а горí, б'íхчи без дорóгу, д хáти, в л'íси, блíш:е к смéрт'и, прóс'л'а гобíйда, по ву́н'и, круз гукно́.*

2. Прокоментувати будову речень: *хму́рно, но тилó; д'итворá грáйцу':а; головá гет' чíсто забол'íла; сидíт в гокн'и; стирчíт в тилив'ízори; їду з зубáми; чи сун'у в вас грóши?; йíду на дízел'.*

III. Студентські дослідження:

1. Олекса Горбáч як дослідник українських говірок (Горбач О. Зібрані статті Т. V, VIII. Мюнхен, 1993, 1997; Шевченко Т. Олекса Горбач як діалектолог. *Українська мова*. 2011. № 2. С. 75–85).

2. Синтаксис говірки свого населеного пункту.

IV. Прочитати текст і прокоментувати.

/ дал'і на зглошен'їй і в _спов'ід'ї бил'ї / і 'коло крìжа бат'ушка антон'ї говорит же / ти йул'їя скажи дл'а миколáйа / пудожд'ít'е на двóр'і'е / йа вам шос' скажу // ну і добре / йа кажу там своїому / а ще _д друга парá билá такайá сама / йак' _і _ми // того самого / і д'ругуї туї пари / говору / ну вже вишов / п'рава / покрижу'вав /

*і _вишов бат'ушка і _каже / знайít'е што? / мо'йа н'ед'ел'а 'утром в _грабарц'ї // йа буду 'утром / то билá субота а то... / 'утром буду в _грабарц'ї каже / служив і н'ї смотр'ít'е н'ї _на _што / тил'ко б'ер'ít'е двух с'в'ід'ет'ел'у штоб билó в'íнок ко'му под'ер'жат' / і _йа вас зв'інчайу // то'ди йа буду прав // (Аркушин Г. *Голоси з Підляшшя*. Луцьк, 2007. С. 128)*

Дати відповіді на такі питання:

1. Схарактеризувати словосполучення зі зв'язком узгодження.
2. Назвати словосполучення зі зв'язком керування.
3. Як передана пряма мова?
4. Особливості побудови простих речень.
5. Особливості побудови складних речень.

IV. Домашнє завдання.

Записати 25 словосполучень та речень з говірки свого населеного пункту, які мають синтаксичні відмінності супроти літературної мови, указавши їхні відповідники.

Практичне заняття № 8

Тема: Лексика українських говірок

I. Теоретична частина.

1. Типи діалектних відмінностей у лексиці.

2. Склад діалектної лексики з погляду походження.
3. Історичні нашарування в діалектній лексиці.
4. Семантичні діалектизми.

II. Практична частина.

1. Виписати лексичні діалектизми із запропонованого тексту, дібрати до них літературні відповідники.
2. Які ви знаєте діалектні словники? Схарактеризувати їх.
3. Навести приклади найцікавіших лексичних і семантичних діалектизмів.

III. Студентські дослідження:

1. Діалектні словники з різних регіонів України.
2. Лексичні діалектизми, про існування яких раніше не знали (за “Словником західнополіських говірок”, Луцьк, 2016).

IV. Прочитати і прокоментувати текст.

/ ручни^еки^е т^кали / ход^н'іки^е т^кали^е / е // кратив^ки^е ши^ели^е // кративку т^кали / ходи^ели / квадратиками^е // снуй^емо так / с^к'іко там пар / а потом т^чемо и воно ви^ходит' / [Доповнення сусідки:] пе^р"ре^би^ерайем квадрат^і'ік'і / пириби^райем // п^йат' ниток з^низу / переби^райец':а //

[Як ви вдягалися дівкою?] / то в крати^йку / кративка / полот^но б'ілили / та^к'і йупки^е ши^ли б'іли / і / і / тої^во / жик'ет б'ілиї // с плотна / сороч^ки^е / с плотна бу^ле / и хуст^ки^е да^же бу^ли^е с плотна // так / т^кали^е / т^кали^е / би^лили // вал[']вал[']и / хуст^к'е то / в^же сороч^ки^е наши[']вали^е / гу^ставки / кв'іт[']ки^е наши[']вали^е / йа і са[']ма наши[']вала // (Аркушин Г. *Голоси з Волинського Полісся*. Луцьк, 2010. С. 94)

Підготувати відповіді на такі питання:

1. Назвати протиставні лексичні діалектизми. Скільки їх у тексті?
2. Назвати запозичення з російської мови. Про що вони свідчать?
3. Чи є запозичення з інших мов?

IV. Домашнє завдання.

Переда^ти (перекла^{ст}и) запропонований текст говіркою свого населеного пункту.

Молодий господар працював на обійсті, а Марічка порядкувала у світлиці. Вона спершу віником легенько підмела долівку, а після цього взялася чепурити рушниками нещодавно побілені стіни. Марійчині пучки ледве торкалися рушників, боячись їх забруднити, а на кожному китицю вона ще й дмухала, щоб нитки звисали прямиесенько і рівнесенько. Найкращий рушник призначався на ікони, що тьмяно

поблискували старовинною фольгою проти яскравого сонячного проміння, від чого оранжеві зайчики ніби притихли на протилежній стіні.

У кутку молодиця повісила вишиту картину: на блакитному фоні сліпучо-біла церква із золотосяйними банями. А коли на стіл застелила льняну скатертину і посередині поставила букетик айстр, то полегшено зітхнула: не соромно буде перед дядьком і його дружиною та двоюрідною сестрою, яких на цей вечір запрошено у гостину.

Практичне заняття № 9

Тема: Українська народна фразеологія

I. Стійкі народні вислови.

1. Власне діалектні народні вислови.
2. Народні вислови, що постали з анекдотів.
3. Прислів'я і приказки, відбиття у них говіркових рис.
4. Власні назви у складі стійких висловлюваннях.
5. Складанки-характеристики місцевих говірок.

II. Дібрати народні вислови з такими значеннями: а) 'мало'; б) 'далеко'; в) 'ледарювати'; г) 'нерозумний'; ґ) 'гарний'.

III. У поданому тексті вказати фразеологізми, пояснивши їхні значення:

[Мати:] / а йа́ш тоби́ була́ каза́ла / ни сковза́са по л'оду́ / бо л'уд годирве́ пудн'отк'і // от типе́р чо́боти йісти прós'ат / а в_шко́лу в_чо́му пўдиш? / ха́йно ба́т'ко прі́де / то тибé добре бирéзове́йу ка́шойу ха́й нагодў́е //

IV. Записати стійкі вислови і пояснити їхні значення.

V. Студентські дослідження:

Як виникли деякі фразеологізми у говірці мого населеного пункту.

Діалектизми у стійких словосполученнях (зі своєї говірки).

Діалектизми у прислів'ях та приказках.

V. Домашнє завдання:

Підготувати словник діалектизмів своєї говірки (для міських жителів – словники жаргонізмів). Ця лексикографічна праця повинна містити не менше 75 словникових статей.

Практичне заняття № 11

Тема: Навчання учнів літературної мови в умовах говіркового оточення

I. Теоретична частина.

1. Як впливає говіркове оточення на мовлення учнів?
2. Учнівські помилки під час вимови звуків.
3. Помилки в наголошуванні слів.
4. Морфологічні помилки.
5. Синтаксичні помилки.
6. Які лексичні діалектизми найчастіше використовують учні?

II. Практична частина.

Підготувати вправи на виправлення діалектних помилок у мовленні учнів. Провести фрагмент уроку.

Аналіз учнівських письмових робіт (фрагмент уроку).

III. Найцікавіші методичні статті із журналу «Українська мова в школі».

IV. Домашнє завдання.

Підготувати 2–3 вправи на виправлення діалектних помилок для учнів різних класів.

Для студентів спеціальності «Філологія»

Практичне заняття № 12

Тема: Діалектизми в художніх творах

I. Теоретична частина.

1. Чи можна в художньому творі обійтися без діалектизмів?
2. Яка роль говіркових слів?
3. Які різновиди діалектизмів найчастіше вживані у художньому творі?
4. Як письменники пояснюють значення діалектизмів?
5. Яке наріччя і говір представлені у творі?

II. Практична частина.

Проаналізувати художні твори (на вибір) щодо доцільності вживання діалектизмів.

Лесі Українка, «*Давня казка*», «*Лісова пісня*»

Василь Стефаник, *Новели*

Михайло Коцюбинський, «*Тіні забутих предків*»

Петро Щекерик-Доників, «*Дідо Иванчік*»

Василь Гей, «*Тенета для Полісся*»

Володимир Лис, «*Століття Якова*», «*Соло для Соломії*»

Наталка Бабіна, «*Бодай будка*»

Мирон Нестерчук, «*Блакитна сарна*»

Практичне заняття № 12

Тема: Студентська наукова міні-конференція

I. Виступи студентів із повідомленнями на різні теми з діалектології.

II. *Визначити за фонетичним записом, до якого говору і наріччя належить текст:*

[Що готували на Різдвяну вечерю?] / ну ви'чера то була 'посна / 'пос'нийї ст'рави // ки'с'мі'єл' 'завше з гречанойї каш'ї // такий ки'с'ї'єл' // то вже була такайа с'тала // йак _ то сказа'ти? /// ну ст'рава / ст'рава такайа / то ки'с'ї'єл' гречаний був // то _ то одна була така ст'рава // капуста 'завше була // сел'ед'ци му'сово / бу'ли сел'етци // і там // ну / ну все 'поснейе // и _ гри'би^е // гри'би то сво'їей / е: / за'боти бу'ли / бо то зби'ралис'а гри'би су'шити / сво'її гри'би // с'мі'іно то в нас то _ пуд настил'ниц'у все стил'їл'ї с'мі'іно // (нерозбірливо) зверху застел'їл'ї и с'тавили' то'д'ї ст'раву // кут'а то була с' того... / и: / ис // с' пр'оса /// кут'у то робили іс' пше'ничной 'каш'ї і с'... / с' _тейї / йач'м'ін:ойї 'каш'ї кут'а // то кут'а / то такий був тож обов'йонс'ковий пред'мет // дода'вали' / солодил'ї и _ медом там / 'маком //

III. Переклад запропонованого тексту різними говорами української мови

III. Підсумки навчального курсу.

Розподіл балів

Змістовий модуль 1					
Пр. з. № 2	Пр. з. № 3	Пр. з. №4	Пр. з. № 5	Пр. з. № 6	Диктант
3	3	3	3	3	5

Змістовий модуль 2

Пр. з. №7	Пр. з. №8	Пр.з.№10	Словник
3	3	3	10

<i>Тестування</i>	<i>Аналіз тексту</i>
30	30

Кожна правильна усна і письмова відповідь оцінюється трьома балами.
Кожен студент повинен підготувати два дослідження.

Зразки контрольних завдань

Контрольна робота № 1 (Тестування)

Зразки тестів 1, 2 і 3 рівнів

*

Назвіть праці Й. Дзендзелівського.

- а) “Українська діалектологія” (К., 1980); б) “Нариси з діалектології української мови”; в) “Атлас української мови”; г) “Лінгвістичний атлас українських говорів Закарпатської області України”; ґ) “Наречія, поднаречія и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины”; д) “Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини”; е) “Українська мова і її говори”; є) “Практичний словник семантичних діалектизмів Закарпаття”; ж) “Словник західнополіських говірок”.

*

Скільки букв і звуків у слові *ячмінь*?

- а) 5 і 3; б) 4 і 7; в) 5 і 5; г) 6 і 6; д) 6 і 7; е) 8 і 8; є) 9 і 0.

*

Назвати різновид діалектизму *зок’єничко*.

а) фонетичний; б) акцентний; в) морфологічний; г) словотвірний; ґ) синтаксичний; д) лексичний; е) семантичний.

*

Скільки морфологічних діалектизмів?

/ *примак іс тес'ц'ом ійдут фуриу / собака бижит // ал'і та'к'і собака // зу'с'ім слаби:ї // вун каже тес'ц'ови / видно с'єї собака в примаках //*

Контрольна робота № 2

Аналіз діалектного тексту

Зразок 1

/ за *царá бѣн'а* було л'удѣй тод'і жмѣн'а / багáц'ко було жѣта / на *їйднѣй* соломіни до *нѣзу* колоскѣй // *вже* и *топkáли* тѣе жѣто / *вже* хл'їп топkáли / де *ї* зогрешѣли // *їак* вонѣ зогрешѣли / *нимá* чогó *їйсти* собáци *ї* котóви / то кут *вїпросив* / *собáка* в *бóга* хл'їба // *отó* ц'їйи колосóчки малѣн'ки'м *вже* ростѣт / де *ї* л'удѣ *їйд'áт* //

Характеристика вокалізму:

- а) [y] на місці [o] в новозакритих складах: *їйднѣй, кут*;
- б) ненаголошений [e] реалізується у звуковій [и]: *нимá*;
- в) звукосполука *ки* звучить як *кѣ*: *колоскѣй, малѣн'ки'м*;

г) ненаголошене [и] звучить як [e] у кінці слова: *л'удѣ*;

ґ) [e] виступає рефлексом *ѣ* (ѣ) у ненаголошеній позиції: *зогрешѣли*;

д) склад наголошеного і ненаголошеного вокалізму говірки – шестифонемний: [a], [e], [o], [y], [и], [і];

е) більша частотність фонемі [и] в порівнянні з літературними відповідниками: *на соломіни, нимá, собáци, котóви*.

Характеристика консонантизму:

а) відсутність фонемі [p']: *царá, зогрешѣли*;

б) ствердіння багатьох фонем через відсутність [і]: *їйднѣй, собáци, котóви*.

Морфологічні особливості:

а) повні нестягнені форми займенників: *тѣе, ц'їйи*;

б) закінчення *-и* в родовому–давальному відмінках однини: *на соломіни, собáци, котóви*;

в) закінчення *-ут, -ат* у дієсловах третьої особи множини: *ростѣт, їйд'áт*.

Словотвірні особливості:

а) творення сингулятивів за допомогою суфікса **-ин-а**: *на їйднѣй соломіни*;

б) використання суфікса пестливості в іменниках, прикметниках і прислівниках: *колосо́чки, малéн'ки́м, бага́цько*;

в) дедемінутив *колоскі́*.

Синтаксичні особливості:

а) узгодження однорідних підметів з присудком: *то кут віпросив / соба́ка в бо́га хл'іба*;

б) узгодження означення з означуваним словом: *то́ ц'її́ колосо́чки малéн'ки́м вже́ росту́т*.

Лексичні особливості:

У тексті вжиті загальноновживані слова; єдиний лексичний діалектизм – *де ї́ 'та й'*.

Отже, наведений текст за сукупністю фонетичних, морфологічних, словотвірних та синтаксичних рис свідчить, що взятий із середньополіського діалекту північного наріччя української мови.

Зразок 2

/ сам'ї набра́л'ї віл'о́ йіст'ї / а б'ї́дного заган'а́л'ї у цу́ндравум ша́т'у / а йіст'ї да́ли лем су́хї хл'і́п // пугна́ў б'ї́дн'ї у́ц'ї гет да́леко / да́леко // ду́шоў ун гу́ йедно́му по́тукови // а на по́туц'ї бы́ла ло́тка // а за по́туком росла́ шоўко́ва тра́ва //

Характеристика вокалізму:

1. Уживана фонема [ы]: *бы́ла*.
2. Сильне укання: *пугна́ў, ду́шоў, по́туком* 'поток'ом'.
3. Збереження давнього і: *набра́л'ї, йіст'ї*.

4. Перехід наголошеного **е** в **и**: *віл'о́*.

5. Початкове йе-: *йедно́му*.

Отже, вокалізм семифонемний.

Характеристика консонантизму:

1. Оглушення дзвінкх приголосних: *ло́тка, хл'і́п*.
2. Твердий **т** у слові *гет*.
3. Відсутність протетичних приголосних: *ун* 'він', *у́ц'ї* 'вівці'.
4. Усічення **ї** у прикметниках ч.р. одн.: *б'ї́дн'ї* 'бідний'.

Морфологічні особливості:

1. Закінчення **-ум**, що відповідає літературному **-ім**: *цу́ндравум*.
2. У дієсловах минулого часу закінчення **-ї**: *набра́л'ї, заган'а́л'ї*.
3. Прикметник твердої групи має закінчення м'якої – *б'ї́дн'ї* 'бідний'.

Особливості наголошення:

У деяких трискладових словах наголошений перший склад: *по́туком, у цу́ндравум*.

Синтаксичні особливості:

пугнаў ўўц'і 'погнав овець', гу ўеднóму пóтукови 'до одного потока'.

Лексичні особливості:

Для говірки характерні такі лексичні діалектизми: *віл'о* 'багато', *лем* 'тільки', *гу* 'до', *у шўндравум шáт'у*.

Отже, можна стверджувати, що за фонетичними, морфологічними, синтаксичними, лексичними та ін. особливостями, говірка, з якої наведений текст, належить до південно-західного наріччя української мови; оскільки в ній збережені давні форми слів – то це говірка карпатської групи говорів; уживання слова *лем* свідчить, що ця закарпатська говірка межує із лемківським діалектом.

Теми для самостійного опрацювання

Тема 1. Займенник в українських говірках

1. Займенники співвідносні з іменниками, їхнє відмінювання.
2. Займенники співвідносні з прикметниками, їхнє відмінювання.
3. Займенники співвідносні з числівниками, їхнє відмінювання.
4. Займенники-архаїзми.

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон. діалектології. Луцьк, 2012. С. 108–116.

Аркушин Г. Словотвір західнополіських займенників. *Ukrainistika na prahu nového století a tisíciletí*. – 1. Olomoucké symposium ukrainistů: Sborník příspěvků. Olomouc, 2001. S. 111–117.

Аркушин Г. Прослідки означеного артикля в західнополіських говірках та його фіксація в творах Лесі Українки. *Науковий вісник ВДУ*. – Філологічні науки. 1999. № 15. С. 88–93.

Аркушин Г. Словотвір займенників у творах Лесі Українки на волинську тематику та їхні сучасні західнополіські відповідники. *Леся Українка і сучасність* (До 130-річчя від дня народження Лесі Українки) : зб. наук. праць. Луцьк, 2003. С. 369–374.

Бабій Ф.Й. Вивчення займенника в умовах північних говорів. *Укр. мова і літ. в школі*. 1981. № 1. С. 54–60.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К., 1980. С. 119–125.

Вихованець І.Р. Займенник. *Українська мова : Енциклопедія*. К., 2000. С. 173–174.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 85–88.

Козачук Г.О. Особливості вивчення займенника в діалектних умовах. *Укр. мова і літ. в школі*. 1974. № 1. С. 59–61.

Ревзін І.І. Займенник-артикуль у говірці села Олтуша Брестської

Тема 2. Числівник в українських говірках

1. Назви першого десятка в діалектах української мови, їхнє відмінювання.
2. Говіркові назви другого десятка, їхнє відмінювання.
3. Назви десятків і сотень, їхнє відмінювання.
4. Особливості рахування діалектоносіями. *Числівники-архаїзми*.

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон. Діалектології. Луцьк, 2012. С. 116–120.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К., 1980. С. 116–118.

Городенська К.Г. Числівник. *Українська мова : Енциклопедія*. К., 2000. С. 727–728.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 92.

Лизанець П.М. Морфологічні особливості деяких українських говірок Пінщини (БРСР). *Українська діалектна морфологія*. К. : Наук. думка, 1969. С. 190.

Прилипка Н. Збірні числівники в українських говорах. *Проблеми сучасної ареалогії*. К., 1994. С. 192–198.

Прилипка Н.П. Дробові числівники в українських говорах. *Дослідження з української діалектології*. К., 1991. С. 47–53.

Тема 3. Прислівник в українських говірках

1. Непохідні прислівники.
2. Похідні прислівники.
3. Способи творення прислівників.
4. Прислівники, відсутні в літературній мові.

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон. діалектології Луцьк, 2012. С. 131–137.

Бабій Ф.Й. Вивчення прислівника в діалектних умовах. *Укр. мова і літ. в школі*. 1981. № 11. С. 42–45.

Брошняк О.Д. Прислівники в українських говорах Закарпаття : автореферат дис. ... канд. філол. наук. Ужгород, 1996. 23 с.

Вихованець І.Р. Прислівник. *Українська мова : Енциклопедія*. К., 2000. С. 491–492.

Громик Ю.В. Прислівники відзайменникового походження у

західнополіських говірках української мови: автореферат дис. ... канд. філол. наук. К., 1999. 17 с.

Громик Ю.В. Відзайменникові прислівники з формантами *-ди (-ди), -да (-да), -ді (-ді)* у західнополіських говірках. *Філологічні студії* : Науковий часопис. – Луцьк, 2002. – № 1. – С. 26–34.

Громик Ю.В. Відзайменникові утворення у системі західнополіської прислівникової лексики. *Велике лядо* : зб. ст., присвячених 60-річчю проф. М. В. Никончука. Житомир, 1997. С. 182–191.

Громик Ю.В. Деякі архаїчні структури прислівників в українських підляських говірках. *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*. Т. XLVIII. Łódź, 2003. S. 39–49.

Громик Ю.В. Деякі нерегулярні звукові модифікації у структурі західно-поліських прислівників. *Науковий вісник Волинського державного університету* : Філологічні науки. Луцьк, 1999. № 15. С. 28–31.

Громик Ю.В. Західнополіські відповідники до прислівника *набакир*. *Науковий вісник Волинського державного університету* : Філологічні науки (слов'янська філологія). Луцьк, 1997. С. 63–65.

Громик Ю.В. Західнополіські прислівники *вкóчи, втóчи*. *Українське і слов'янське мовознавство* : зб. наук. праць. Ужгород, 2001. С. 182–185.

Громик Ю.В. Західнополіські прислівники зі значенням 'навпочіпки' (із коренями *-кърк-, -кърт-, -кърп-*). *Ukraińskie i polskie gwary pogranicza*. Lublin, 2001. S. 61–66.

Громик Ю.В. Лексична група прислівників зі значенням 'на босу ногу (взутися)' у західнополіських говірках. *Наукові записки аспірантів*. Луцьк, 1997. Вип. 3. С. 18–21.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. С. 105.

Козачук Г.О. Опрацювання теми "Прислівник" у діалектних умовах. *Укр. мова і літ. в школі*. 1975. № 11. С. 83–85.

Тема 5. Загальна характеристика західнополіського діалекту

1. Межі західнополіського говору.
2. Найголовніші дослідження західнополіських говірок.
3. Регулярні і нерегулярні фонетичні явища.
4. Дослідники західнополіських говірок.

Аркушин Г. Межі західнополіського діалекту. *Західнополіський діалект у загальноукраїнському та всеслов'янському контекстах*. – Волинь філологіч-на : текст і контекст. Луцьк, 2007. С. 9–31.

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон.

Діалектології. Луцьк, 2012. С. 36–47.

Аркушин Г. Из досліджень українських західнополіських говірок : бібліо-графічний опис / Г. Аркушин, Ю. Громик, Ф. Климчук. Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 55 с.

Атлас української мови : У 3-ох томах. Т. 2. К. : Наук. думка, 1988.

Дыялектны слоўнік Брэстчыны. Мінск : Навука і тэхніка, 1989. 303 с.

Залеський А.М. Структурна й ареальна диференціація говорів Волині. *Минуле і сучасне Волині* : тези доп. та повідом. II-ої Волинської краєзн. конф., 26-28 травня 1988 р. Ч. II. Луцьк, 1988. С. 190–193.

Західнополіський діалект у загальноукраїнському та всеслов'янському контекстах : зб. наук. пр. Вип. 4. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2007. 428 с.

Західнополіські говірки в просторі та часі : зб. наук. пр. Вип. 9. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2007. 376 с.

Леонюк В. Словник Берестейщини. Львів, 1996. 360 с.

Скопненко О.І. Генеза берестейсько-пинських говірок : автореферат дис. ...канд. філолог. наук. К., 1997. 21 с.

Czyżewski F. Z historii badań atlasowych nad ukraińskimi gwarami Pobuża (1926–1988). *Badanie dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodnio-słowiańskim*. Białystok, 1995. S. 19–32.

Sajewicz M. O ustałaniu przynależności językowej gwar peryferyjnych (na przykładzie gwar poleskich). *Gwary mieszane i przejściowe na terenach słowiańskich*. – Rozprawy Sławistyczne. 6. Lublin, 1993. S. 255–263.

Tarnacki J. *Studia porównawcze nad geografiją wyrazów (Polesie – Mazow-sze)*. Warszawa, 1939. 101 s. + 185 map.

(Див. також літературу до всіх лекційних тем)

ОРІЄНТОВНІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ

1. Поділ мови на народну і літературну. Поняття про діалектологію.
2. Діалектологія як мовознавча наука.
3. Причини існування діалектних відмінностей.
4. Говірка, говір (діалект), наріччя.
5. Джерела вивчення діалектів. Методи збирання діалектного матеріалу. Методи діалектологічних досліджень.
6. Досягнення сучасної української діалектології. Завдання, які стоять перед українськими діалектологами.
7. Поняття про діалектне явище. Нульові діалектизми. Етнографізми. Народна етимологія.
8. “Таємні” слова в дитячому мовленні. Професіоналізми.
9. Жаргон.
10. Арго
11. До питання про діалектне членування української мови. Українські наріччя.
12. Говори південно-східного наріччя.
13. Говори північного наріччя.
14. Говори південно-західного наріччя.
15. Поняття фонему. Склад вокалізму української діалектної мови. Частотність уживання голосних фонем.
16. Рефлекси давніх голосних.
17. Загальна характеристика українського діалектного консонантизму.
18. Губні фонему.
19. Передньоязикові приголосні фонему.
20. Сонорні фонему в українських говірках.
21. Середньоязикова фонему /й/.
22. Задньоязикові та фарингальна фонему.
23. Асимілятивні зміни в діалектних словах.
24. Дисиміляційні зміни в українських говірках.
25. Протетичні приголосні, гіперизм.
26. Афереза, синкопа та апокопа.
27. Метатеза. Сингармонізм, ротацізм.
28. Поняття про словотвірні діалектизми. Регулярні і нерегулярні моделі; оказіональні новотвори.
29. Різновиди відмінностей у словотворі. Префіксальний спосіб словотвору. Префіксально-суфіксальний.
30. Суфіксальний спосіб словотвору.
31. Словоскладання; контамінація.
32. Інші способи словотвору.
33. Неморфологічні способи словотвору.

34. Особливості діалектного наголосу.
35. Морфологічні особливості іменника.
36. Морфологічні особливості прикметника.
37. Морфологічні особливості дієслова.
38. Морфологічні особливості займенників і числівників.
39. Функціонування прислівників в українських говірках.
40. Архаїзми та новотвори серед службових частин мови.
41. Особливості функціонування прийменників в українських діалектах.
42. Особливості функціонування сполучників.
43. Особливості діалектних часток.
44. Вигуківі слова в українських говірках.
45. Типи відмінностей у синтаксисі діалектної мови.
46. Діалектні відмінності в словосполученнях зі зв'язком узгодження і прилягання.
47. Діалектні відмінності у словосполученнях зі зв'язком керування.
48. Стверджувальні і заперечні слова-речення.
49. Відмінності у структурі простого речення.
50. Відмінності у структурі складносурядного речення.
51. Відмінності у структурі складнопідрядного речення.
52. Особливості функціонування безсполучникових складних речень.
53. Особливості передавання чужого висловлення (пряма і непряма мова).
54. Типи діалектних відмінностей у лексиці.
55. Склад діалектної лексики з погляду її походження.
56. Семантичні діалектизми.
57. Діалектні фразеологізми. Народні прислів'я, приказки, складанки і т. ін., відбиття у них діалектних особливостей говірок.
58. Предмет і завдання лінгвістичної географії.
59. З історії становлення лінгвогеографії.
60. Лінгвогеографічна термінологія.
61. Принципи картографування мовних явищ.
62. Атласи української мови.
63. Поняття про діалектографію і діалектологію.
64. Діалектні словники української мови, принципи їх укладання.
65. Тематичні діалектні словники.
66. Монографічні дослідження українських говірок.
67. Діалектна текстографія.
68. Внесок К.П. Михальчука в українську діалектологію.
69. Внесок С.П. Бевзенка в українську діалектологію.
70. Внесок Й.О. Дзензелівського в українську діалектологію.
71. Внесок О. Горбача в українську діалектологію.
72. Діалектологічні видання Західнополіського ономастико-діалектологічного центру.

73. Ономастичні видання Західнополіського ономастико-діалектологічного центру.

74. Ставлення учителів до особливостей місцевої говірки. Вивчення тем з діалектології на уроках мови.

75. Вправи на вироблення літературної орфоєпії. Позакласна робота з діалектології.

76. Новинки української діалектології.

77. Українська східна і західна діаспора. Материкова Україна. Діалектологи.

ОРІЄНТОВНІ ТЕМИ МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ

Варіанти власних особових імен у говірці свого населеного пункту.
Весільна лексика.

Власні назви в художньому творі.

Діалектизми в художньому творі.

Західнополіські вигуки для прикликання і відганяння тварин.

Західнополіські (західноволинські) звуконаслідувальні вигуки.

Ідіолект корінної жителя села.

Лексика вишивальниць.

Лексика лісівництва.

Лексика самогоноваріння.

Лексика ткацтва.

Назви страв та напоїв у говірці свого населеного пункту.

Назви християнських свят у західнополіських говірках.

Оними у мовленні жителів свого населеного пункту.

Особливості говірки свого населеного пункту.

ПРОГРАМА

для записування лексичних одмін

українських говірок

Для виявлення одмін у говірковій лексиці вибрані ті назви, які мають найбільше протиставлень, при цьому у польових умовах подані нижче називні речення перетворюємо в питальні і всі відповіді фіксуємо фонетичною транскрипцією, не переписуючи питань, лише вказуючи порядковий номер. Добре було б слова діалектоносіїв спершу записувати диктофоном чи відеокамерою. Зразок:

Горобець...

Самка горобця...

Гніздо пташки...

Гніздо лелеки... і т.д.

Запитуємо:

Як у вас називають горобця?

Як кажуть на самку горобця?

Де висиджують пташки своїх малят?

Як називають гніздо лелеки?

Отож, діалектоносіям пропонуємо такі питання:

1. Горобець:
2. Самка горобця:
3. Гніздо пташки:
4. Лелека:
5. Самка лелеки:
6. Гніздо лелеки:
7. Комаха сонечко семикрапкове:
8. Квітка анемона:
9. Пролісок:
10. Айстра:
11. Мальва:
12. Латаття:
13. Біла лілія:
14. Лепеха:
15. Осика:
16. Вільха:
17. Сосна:
18. Молода сосонка:
19. Всохле дерево:
20. Повалене бурею дерево:
21. Бузок:
22. Мухомор:
23. Опеньок:
24. Лисичка (гриб):
25. Сироїжка:
26. Невелика коробочка, напр. для зберігання голок:
27. Пристосування для сіна з підйомним дахом:
28. Колодязь:
29. Дерев'яне облаштування колодязя (давніше):
30. Сучасний цементний круг колодязя:
31. Тичка, на яку чіпляють відро, щоб зачерпнути води:
32. Звід у колодязі:

33. Корба, за допомогою якої витягають воду з колодязя:
34. Минулого року:
35. Позаминулого року:
36. Пристосування, на якому ріжуть дрова:
37. Драбина:
38. Один щабель драбини:
39. Летюча миша:
40. Метелик:
41. Картопля:
42. Страва з товченої картоплі (пюре):
43. Млинець з тертої картоплі:
44. Печена на деці терта картопля, яку опісля ріжуть на частинки:
45. Торбинка для віддавлення сиру:
46. Холодець:
47. Відро (металічне, пластмасове):
48. Дерев'яне відро:
49. Черпак:
50. Товкачик для розтовкування звареної картоплі:
51. Товкачик розтовкувати зварену картоплю для свиней:
52. Шматок тканини, якою обмотують ноги, взуваючи чоботи:
53. Будь-яка ганчірка (напр., для миття підлоги):
54. Кусочок тканини для миття посуду:
55. Чоловічі штани:
56. Холоша штанів:
57. Ширінька в чоловічих штанах:
58. Дівоче плаття.
59. Спідниця:
60. Фартух:
61. Скатертину:
62. Кितिця біля хустки чи скатертини:
63. Віник підмітати підлогу:
64. Дія 'гребти сіно':
65. Дія 'білити стіни хати':
66. Щітка, якою білять хату:
67. Лопата для копання грядки:
68. Дерев'яна лопота, якою саджали хліб у піч:
69. Човен:
70. Підвода:

71. Навантажений віз:
72. Двоюрідний брат (сестра):
73. Троюрідний брат (сестра):
74. До якого коліна родичаються у вашому селі?
75. Чи можуть одружуватися кровні родичі?
76. Молода на весіллі:
77. Молодий на весіллі:
78. Незапрошені гості, які спостерігають за весіллям:
79. Чи читають корону на весіллі?
80. Жінчина мати:
81. Батько дружини:
82. Чоловікова мати:
83. Чоловіків батько:
84. Чоловіків брат:
85. Чоловікова сестра:
86. Дружина чоловікового брата:
87. Приймак:
88. Той, хто через деякий час перейшов жити до батьків дружини:
89. Хресна мати:
90. Хресний батько:
91. Той, кого хрестили хресні:
92. Та, яку хрестили хресні:
93. Гончар:
94. Той, хто багато говорить:
95. Той, хто має відстовбурчені вуха:
96. Кривоногий:
97. Низькорослий:
98. Худий чоловік:
99. Хворобливий чоловік:
100. Вода, нагріта сонцем:
100. Луна (повторення голосу або пострілу в лісі):
101. Собака:
102. Група собак під час парування:
103. Слова, якими нацьковують собак:
104. Курка, яка почала квокати і не несеться:
105. Курка, яка сидить на яйцях, висиджуючи малят:
106. Курка, яка водить курчат (доглядає):
107. Курча:

108. Півень:
109. Пташеня ще без пір'я (у пухові):
110. Пташеня, у якого відростає пір'я:
111. Тверда частинка пір'їни, з якої зідрали пух:
112. Дикий кабан:
113. Петля для лову зайців:
114. Петля для лову качок, прив'язана до зігнутого прута на воді:
115. Льодова бурулька зі стріхи:
116. Голки з сосни:
117. Горище в хаті:
118. Горище в хліві:
119. Широколиста кропива:
120. Дрібнолиста кропива жалка:
121. Дія 'жалити (про кропиву)':
122. Лоскотати:
123. Крем для взуття:
124. Шнурок у черевикові:
125. Шнурок, яким обв'язують ноги, взуваючи постоли:
126. Стверджувальна частка *так*:
127. Заперечна частка *ні*:
128. Гарний (парубок, рушник):
129. Найкращий (парубок, рушник):
130. Дуже (багато):